

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури

ПРИТЧЕВІСТЬ РОМАНУ ГАРПЕР ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

Кваліфікаційна робота
студентки IV курсу бакалаврату
освітньої програми,
«Зарубіжна література та англійська мова:
теорія і методика навчання»,
спеціальність – 014.02 Середня освіта
МАГДЕНКО Дарини Михайлівни

Науковий керівник:
доктор філософії, ас. Оксана САВИЧ

Рецензент:
к. філол. наук, доц. Наталія БІЛИК

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри зарубіжної літератури

№ ___ від «___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (проф. Лілія МІРОШНИЧЕНКО)

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТВОРЧІСТЬ ГАРПЕР ЛІ В КОНТЕКСТІ ФЕНОМЕНУ ПРИТЧЕВОЇ ПРОЗИ	
1.1. Феномен Гарпер Лі.....	8
1.2. Поняття притчі та притчевої прози.....	17
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. ПРИТЧЕВА ПОЕТИКА РОМАНУ “ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА”	
2.1. Моральні експерименти: лабораторні ситуації та їх наслідки у романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника».....	23
2.2. Універсальність проблематики: дискримінація, виховання та моральний авторитет у контексті роману «Вбити пересмішника».....	27
2.2.1. Расова дискримінація.....	30
2.2.2. Гендерна дискримінація.....	33
2.2.3. Соціальна дискримінація.....	36
2.2.4. Значення часопростору у романі	37
2.3. Багатогранність символічних образів.....	44
Висновки до другого розділу	44
РОЗДІЛ 3. ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ «ВИХОВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ЗА РОМАНОМ ГАРПЕР ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА».....	45
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника» зберігає велике виховне значення і в наш час з точки зору перспективних питань формування толерантної особистості. Це особливо важливо в контексті проблем сучасного суспільства, таких як расизм, гендерна чи соціальна дискримінація. У роботі розглядаються притчеві мотиви та дидактичні аспекти твору, а також структурно-тематичний аналіз їх використання в тексті. Наукова новизна полягає у зосередженні на детальному описі притчевої поетики роману «Вбити пересмішника» та її інтерпретації в межах українського літературознавства, яка розроблялася до цього несистематично. На основі теоретичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених досліджуються типологічні характеристики притчевої поетики твору, виявлені на різних рівнях, а також символіка, що сприяє закріпленню дидактичного потенціалу твору.

Об'єктом дослідження є роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника». Предметом дослідження є притчева поетика роману та її реалізація на проблемно-тематичному та образно-символічному рівнях твору. Мета роботи полягає у виявленні і характеристиці ознак притчовості у романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника» та дослідженні способів їхньої реалізації на різних рівнях твору. У роботі застосовано наступні методи: біографічний та культурно-історичний, з оперттям на жанрологічні дослідження, що концептуалізують ознаки притчі та притчовості відповідно.

Роман має притчеві риси, такі як двоплановість, ситуації морального експерименту, багатоплановість символічних образів та універсальна проблематика. Авторка використовує узагальнений характер розповіді, філософічність, символізм та ускладнення часопросторових характеристик для передачі важливих соціальних питань. Теми расової, гендерної та соціальної дискримінації розкриваються через історії персонажів, зокрема, моральні випробування Скаут і Джема Фінча під час судового процесу над Томом Робінсоном. Вони вчать судити людей за їхніми діями, а не за кольором шкіри чи соціальним становищем, беручи приклад зі свого батька Аттікуса Фінча, який

постає моральним авторитетом. Гендерна дискримінація представлена через образи Скаут і Меєли Юел, а соціальна – через класову нерівність жителів Мейкомба. Символ пересмішника, що уособлює невинність, підкреслює важливість людяності та співчуття.

Ключові слова: притчевість, дидактизм, моральний експеримент, гендерна дискримінація, расизм, соціальна нерівність, моральний авторитет.

Abstract

The relevance of the study is caused by the fact that Harper Lee's novel *To Kill a Mockingbird* retains great educational value in our time in terms of promising issues of forming a tolerant personality. This is especially important in the context of the problems of modern society, such as racism, gender or social discrimination. The paper examines the parable motifs and didactic aspects of the work, as well as the structural and thematic analysis of their application in the text. The scientific relevance lies in the emphasis on a detailed description of the parable narrative of the novel *To Kill a Mockingbird* and its interpretation within the framework of Ukrainian literary studies, which has been developed unsystematically before. On the basis of theoretical developments of Ukrainian and foreign scholars, the typological characteristics of the parable poetics of the work, revealed at different levels, as well as the symbolism that contributes to the didactic potential of the work, are studied.

The object of the study is Harper Lee's novel *To Kill a Mockingbird*. The subject of the study is the parable poetics of the novel and its realization on the problematic, thematic, figurative and symbolic levels of the work. The purpose of the work is to identify and characterize the features of parable in Harper Lee's novel *To Kill a Mockingbird* and to study the ways of their realization at different levels of the work. The following methods are used in the work: biographical and cultural-historical, based on genre studies that conceptualize the features of parable and parable-like novels, correspondingly.

The novel has parable-like features, such as duality, situations of moral experiments, multifaceted symbolic images, and universal issues. The author uses the

generalized nature of the narrative, philosophical ideas, symbolism, and the complexity of time and space to convey important social issues. The themes of racial, gender, and social discrimination are revealed through the stories of the characters, in particular, the moral trials of Scout and Jem Finch during the trial of Tom Robinson. They learn to judge people by their actions, not by their skin color or social status, following the example of their father Atticus Finch, who becomes a moral authority. Gender discrimination is represented through the characters of Scout and Mayella Ewell, and social discrimination through the class inequality of the inhabitants of Maycomb. The symbol of the mockingbird, which represents innocence, emphasizes the importance of humanity and compassion.

Keywords: parable, didacticism, moral experiment, gender discrimination, racism, class inequality, moral authority.

ВСТУП

У сучасному літературознавстві дедалі більше уваги приділяється дослідженню жанрових особливостей літературних творів, що відображають соціальні та моральні проблеми суспільства. Одним із таких творів є роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника», який займає особливе місце в каноні американської літератури. Цей твір, вперше опублікований у 1960 році, не тільки отримав широке визнання серед критиків і читачів, але й став важливим інструментом у боротьбі за соціальну справедливість і расову рівність. «Вбити пересмішника» здобув Пулітцерівську премію і залишається актуальним донині, завдяки своїм глибоким етичним і соціальним посланням.

Однією з ключових рис роману є його притчева поетика, яка дозволяє Лі висвітлювати складні моральні дилеми через прості й доступні історії. Притча як жанр завжди відігравала важливу роль у літературі, оскільки вона здатна передавати загальнолюдські цінності та істини, використовуючи символізм і алегорію. У «Вбити пересмішника» цей підхід допомагає авторці глибше розкрити теми расової дискримінації, соціальної несправедливості та моральної відповідальності. Таким чином, аналіз притчевих елементів у романі є важливим для розуміння його естетичної та етичної цінності, а також для оцінки його впливу на сучасне суспільство.

Об'єктом нашого дослідження є роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника».

Предмет дослідження: притчева поетика роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника».

Мета роботи полягає у виявленні і характеристиці ознак притчевості у романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника» та дослідженні способів їхньої реалізації на різних рівнях твору.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі **завдання**:

- окреслити значення роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника» в контексті сучасної американської літератури;
- з'ясувати історичний та соціальний контексти створення роману;

- з'ясувати термінологічне й теоретичне наповнення поняття притчі і притчевості;
- виокремити та проаналізувати ознаки притчевості в досліджуваному романі;
- дослідити особливості реалізації притчевості на проблемно-тематичному та образно-символічному рівнях твору.

Актуальність роботи зумовлена, по-перше, значним виховним потенціалом роману в контексті начасної проблеми формування толерантної особистості. Разом із тим, актуальність визначена інтересом сучасного літературознавства до жанру притчі та її сучасних варіацій, у тому числі феномену притчевої прози.

Новизна полягає у тому, що в українському літературознавстві аспект притчевості роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника» досліджений досить спорадично. Спираючись на праці вітчизняних та зарубіжних теоретиків, ми проаналізували типологічні ознаки притчевості твору, які проявляються на різних його рівнях. А також проаналізовано символіку, яка допомагає проявити та підсилює дидактичні елементи твору, закладені авторкою. Окрема увага в дослідженні приділена системі образів та персонажів, що уособлюють значимі ідеї та пропагують морально-етичні цінності.

У роботі застосовано наступні **методи**: біографічний та культурно-історичний, з опертям на жанрологічні дослідження, що концептуалізують ознаки притчі та притчевості відповідно.

Методологічну основу роботи складають праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як Т. Денисова, Т. Бовсунівська, Д. Затонський, Т. Кушнірова, І. Бетко, Ю. Веремчук, С. Величко, І. Клим'юк, Г. Блум, Р. Сігел, Т. і Г. Говети, Д. Шакелфорд, М. Веар, В. Дільтей та Г. Річардс.

Структура бакалаврської роботи включає вступ, теоретичний, аналітичний та методичний розділи, проміжні висновки до першого та другого розділів, загальні висновки та список використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає 56 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТВОРЧИСТЬ ГАРПЕР ЛІ В КОНТЕКСТІ ФЕНОМЕНУ ПРИТЧЕВОЇ ПРОЗИ

1.1 Феномен Гарпер Лі

«Вбити пересмішника» – роман американської письменниці Гарпер Лі, виданий у 1960 році. Роман був відзначений Пулітцерівською премією, перекладений багатьма мовами світу та очолював списки бестселерів упродовж тривалого часу. Історію у творі розповідає дівчинка Джин-Луїза Фінч, що разом з батьком та старшим братом проживають у вигаданому містечку Мейкомб. Події роману відбуваються у часи Великої Депресії протягом 1933-1935 років.

Варто зауважити, що як частина шкільної програми в США, роман Гарпер Лі грає важливу роль. В першу чергу, цей роман важливий, оскільки в доступній формі порушує такі складні проблеми, як расизм, соціальна та гендерна нерівності. Окрім цього, роман допомагає зрозуміти історію США, зрозуміти контекст, в якому писався цей роман, та показує важливість боротьби проти расизму та дискримінації [33, с. 102].

Окрім цього, авторка написала й інші твори – такі, як роман «Love – In Other Words (1961), автобіографічне есе «Christmas to Me» (1961) та есе «When Children Discover America» (1965). Проте вони не здобули такої популярності серед читачів, як дебютний роман [16].

Гарпер Лі народилася 26 квітня 1926 року, у невеличкому містечку Монровіль, штат Алабама, в сім'ї адвоката та була наймолодшою дитиною у сім'ї. Закінчила школу в Монровіллі, потім вступила до Коледжу Гантінгтона в Монтгомері, після чого два семестри вивчала право в державному університеті. Один рік провела в Оксфордському університеті. У 1950 р. Лі вступила на роботу у Нью-Йоркський відділ бронювання авіакомпанії, а у вільний час почала писати. Спочатку це були декілька есе та оповідань, які вона показала літературному агенту, що порекомендував авторці розвинути сюжет одного з оповідань у роман або повість [15].

У 1957 році авторка звернулася до видавництва «Ліппінкотт» з рукописом власного роману. Проте ще 3 роки пішли на редактуру твору. Як вже було вказано вище, у 1960 році виходить роман «Вбити пересмішника», що одразу

стає бестселером. У 1999 році книгу було визнано найкращим романом ХХ століття. Фільм за цим романом отримав три «Оскари», «Золотий глобус» та премію в Каннах.

Сама авторка заперечувала автобіографічні елементи у романі, проте можна виявити декілька паралелей з життя авторки та головної героїні твору. Наприклад:

1. Гарпер Лі, як і Джин-Луїза Фінч, народилися у маленькому містечку.
2. Батько головної героїні, як і батько авторки, юрист.
3. Обидві молодші дитини в сім'ї.
4. Прототипом Ділла Гарріса, персонажа книги, є друг та однокласник Лі, а згодом – класик американської літератури Трумен Капоте [15].

«Вбити пересмішника» чекав миттєвий успіх, незважаючи на неоднозначні рецензії критиків. Одні вважали твір надто моралізаторським, тоді як інші – що він перенасичений дорослими почуттями авторки про її дитинство. Уже за перший рік книга розійшлася накладом у 500 000 примірників і була перекладена десятима мовами. На початок 1980-х було продано понад 15 000 000 примірників, але і до сьогодні роман користується популярністю серед читачів [19].

Американський літературознавець Гарольд Блум стверджує, що твір може здаватися розповіддю про пригодницьке дитинство у маленькому містечку. Проте майже за кожною пригодою прихований глибокий повчальний сенс. «Вбити пересмішника» ілюструє вплив упередженого ставлення суспільства. Особлива увага автора звернена на расову дискримінацію. У Мейкомбі темношкірі мають окремі зони в громадських місцях, ходять лише до своєї церкви, живуть на околицях міста та мають не такі привілейовані професії. Але упередження не обмежуються лише расою. Роман розглядає усі типи дискримінації – расової, класової, гендерної та релігійної. Дівчисько Скаут, Луїза Фінч, має вирости ніким іншим, окрім леді, хоча так любить носити комбінезони і усією душею ненавидить милі сукні. Так само тітка Олександра не бажає бачити за сімейною вечерею юного Каннінгема, однокласника Скаут, через його небалий зовнішній вигляд та бідне становище [23, с. 47].

Але все ж таки найбільших цькувань зазнає родина Фінчів, коли Аттікусу випадає справа щодо захисту на суді темношкірого Тома Робінсона. Проблема расизму була типовою проблемою для американців, що жили на Півдні на початку ХХ століття. Скасування рабства у цьому регіоні відбулось лише у 1865 році після поразки Конфедеративних Штатів у Громадянській війні 1861-1865 років. Тобто можна дійти висновку, що люди в цьому регіоні мали все ще рабовласницьку ментальність [35].

Том Робінсон – жертва цієї дискримінації та несправедливості, як зауважує Г. Блум. Сильний темношкірий чоловік, з травмованим лівим зап'ястям, що апріорі фізично унеможлиблює вчинення ним злочину, був звинувачений у зґвалтуванні Меєли Юел. Абсурдність ситуації полягає ще й у тому, що спостерігати прийшли як білі, так і темношкірі. Мало того, що немає жодних медичних доказів, що дівчина була справді зґвалтована, але і з прямих доказів Аттікуса стає очевидно, що Меєла є жертвою насилля свого батька. Її батько лівша, вона має характерні побиття, які міг нанести лише шульга, але кричуща несправедливість суду – приймати рішення за голосуванням упереджених білих. Невинна людина стає жертвою через свою доброту та отримує вирок через власний колір шкіри. Читач спостерігає за цим дійством дитячими очима, з почуттям пригніченого очікування результату суду, хоча для дорослої людини з моральною пристойністю це є цинічним [36, с. 75].

Важливо розуміти один з основних наративів роману, а саме боротьбу з расизмом. Гарпер Лі в цьому творі показує весь жах, який можуть створити расові упередження, що були звичним явищем для півдня Америки 30-х років [14, с. 224]. Літературознавиця Клаудія Джонсон припускає, що ця тема роману була натхненна двома подіями в Алабамі:

I. Відмовою Розі Паркс поступитися місцем у міському автобусі білій людині, що спричинило бойкот автобуса в Монтгомері.

II. Заворушеннями 1956 року в Університеті Алабами після того, як темношкірі дівчата Отерін Люсі та Поллі Маєрс були прийняті до лав студентства (Маєрс зрештою відкликала свою заявку, а Люсі було виключено, але поновлено в 1980 році) [27, с. 32].

Яскравим прикладом борця з расизмом в самому творі є батько головної героїні. Він вірить у сліпе правосуддя і справедливість. Аттікус Фінч розуміє, що швидше за все його підзахисного визнають винним у злочині, що він не скоював, лише через колір його шкіри, проте все ж вирішує стати на захист невинного [29, с. 62]. Можна сказати, що адвокат є прикладом боротьби проти расизму. Він висловлює протест проти расових упереджень та намагається допомогти Тому. Проте в кінці Тома засуджують, попри всі старання Фінча, та вбивають за спробу втечі, що відображає соціальну несправедливість тих часів [22].

Американська письменниця Рослін Сігел, у своїй статті «The Black Man and the Macabre in American Literature» зазначає, що Том Робінсон є відображенням стереотипного зображення темношкірих у творчості білих південних письменників. Їх нерідко зображали, як «дурних, жалюгідних, беззахисних та залежних від справедливості білих, а не від власного інтелекту» [34, с. 133].

Расизм в творі можна помітити навіть на рівні мови, оскільки використовуються такі негативно забарвлені слова, як «чорномазий» або «негр». Так, в творі зустрічаються такі фрази, як *“Одна прислуговує в кафе, другий у суді вигорджує чорномазих!”* [16 с. 178].

Проте Аттікус Фінч був не єдиним, хто уособлював в романі боротьбу з расизмом. Також не розуміли расизму стосовно темношкірих і його діти. Вони відображали чистоту і невинність, і тому щиро не розуміли такої ненависті до Тома Робінсона і їх батька, що став на його захист. Діти бачать, що життя Тома зруйноване лише через його расу, і засуджують це. Проте в кінці твору їх невинність зникає, оскільки вони бачать наслідки расизму. Вони бачать, що навіть попри переконливі аргументи, білі присяжні визнають Тома винним у злочині, що він не скоював [26, с. 35].

Антирасистський підтекст твору полягає в тому, що важливий не колір шкіри людини, а справедливість, правда та рівність. Авторка намагається донести до читача, жахливі наслідки расизму, показати, чому це проблема, та що насправді важливо [30, с. 65]. Проте це не єдиний вид дискримінації, що авторка відображає.

Так, важливою є і соціальна дискримінація. Тут мова йде саме про економічний розрив між багатими та бідними. Серед жителів містечка існує поділ на чотири класи:

1. Вищий клас (Фінчі, міс Моді, тітка Олександра).
2. Нижчий клас (Каннінгеми).
3. «Біле бидло/сміття» (Юели).
4. Чорна спільнота (Том Робінсон, Келпурнія та інші темношкірі персонажі) [13, с. 125].

Окрім цього відображенням такого типу дискримінації є момент, коли тітка Олександра забороняє головній героїні дружити з Волтером, адже він «бидло». Натомість батько дівчинки поважає сім'ю хлопця, і при цьому зневажає сім'ю Юелів, оскільки їх недолік не в їх бідності.

Можна сказати, що авторка використовує різні соціальні та економічні статуси, аби відобразити моральні цінності персонажів.

Американські дослідники Теодор і Грейс-Енн Говети тверджують, що Гарпер Лі показувала класи і раси складніше, «аніж просте приписування расових упереджень головним чином «бідному білому сміттю». <...> Лі демонструє, як питання статі та класу посилюють упередження, заглушують голоси, які можуть кинути виклик існуючому порядку, і значно ускладнюють уявлення багатьох американців про причини расизму та сегрегації» [25, с. 71].

Можна сказати, що авторка використовує дітей, саме як головних героїв, оскільки для дітей немає значення ні соціальний стан, ні економічне становище. Джин-Луїза і Джем дуже добре засвоюють урок їх батька, не засуджувати когось, поки вони не розуміють мотивів та цінностей цієї людини [25, с. 73].

Окрім тем расизму і соціальної дискримінації, важливою проблемою постає тема гендерних ролей та гендерної дискримінації. В 1930-х роках головною функцією жінки є «бути окрасою дому», тобто дівчина не може бути впертою, наполегливою, або ж мати хоч якусь рису характеру, що не асоціювалася б із ніжністю та жіночністю. Тобто жінка не могла бути схожа на чоловіка в жодному прояві характеру. Проте, важливо зазначити, що це

стосувалося лише білих дівчат, темношкірі жінки мали працювати так само тяжко, як чоловіки [35].

Тему гендерної дискримінації авторка найбільше відображає у головній героїні – Скаут. Дівчинка росла без матері, з батьком та братом. Протягом твору героїня вивчає, що таке бути жінкою. Так на початку твору для неї фраза брата «ти поводишся як дівчисько» сприймається як образа [31, с. 13].

Вчений Дін Шакелфорд стверджує: «Лі поступово демонструє, що Скаут стає феміністкою на Півдні, оскільки, використовуючи розповідь від першої особи, вона вказує, що Скаут/Джин Луїза все ще зберігає двоїсте ставлення до південної леді, якою вона була в дитинстві» [32, с. 107].

Гендерна дискримінація в романі свідчить, що авторка сама зіткнулася з цією проблемою особисто і показує, як жінки боролися аби мати право залишатися собою. Гарпер Лі хотіла відобразити ці проблеми у романі і показати проблему суворих вимог до жінок тогочасного суспільства.

Розповідь Луїзи Фінч від першої особи розкриває її надзвичайно проникливу історію про три важливі роки її дитинства. Мішель Веар говорить про впливи на дитинство Скаут. «Відчайдушно незалежна, Скаут протистоїть будь-яким обмеженням, накладеним на неї. Автор створює безтурботне існування Скаута, щоб драматизувати все, що загрожує дестабілізувати її захищений погляд на себе та свою спільноту. Аттікус Фінч захищатиме Тома Робінсона в його суді за звинуваченням у зґвалтуванні Майелли Юелл, а події, які пришвидшилися судом, зруйнують ілюзії Скаут, змусивши її переглянути все, що вона вважає правдою — про людську природу, про індивідуальну силу та про справедливість». Основне ототожнення Скаут із чоловічим світом її брата Джема та батька частково походить від смерті її матері, коли Скаут було лише два роки. Вона не пам'ятає своєї матері, тому дивиться на Джема та Аттікуса як на своїх порадників щодо належної поведінки. «Згідно зі Скаут, сила і авторитет є чоловічими атрибутами; бути дівчиною означає бути маргіналізованою та виключеною» [23, с. 63]. Невід'ємним компонентом розвитку дівчинки є її усвідомлення, що вона буде змушена увійти у світ жінок, який зовсім їй не імпонує.

Такі фактори значно впливають та формують підсвідомість маленької дівчинки. Безтурботне дитинство минає, а далі постають реалії життя, далекі від рожевої мрії. Неможливо завжди жити за єдиними канонами чи власними поглядами щодо певних ситуацій. І не завжди правда є такою, як нам може здатися, на перший погляд, в міру знань контексту життєвої події.

У творі використовується символізм, як один з засобів відображення ключових ідей та тем твору. Роману притаманний глибокий психологізм і, безперечно, найвідомішим символом є пташка пересмішник. У наступному розділі ми зосередимося детальніше на аналізі образно-символічного рівня роману.

Слід зауважити, що роман Гарпер Лі вважають яскравим представником південної готики. Південна готика – літературний жанр, який сформувався в ХІХ столітті на Півдні США. Українська літературознавиця Тамара Денисова підсумовує: «Цей жанр увібрав в себе багато елементів класичного готичного роману (схильність до гротескного та часом містичного), але при цьому залишається нерозривно пов'язаним з побутом і традиціями Півдня США. Засновниками цього жанру прийнято вважати Чарльза Брокден Брауна, Едгара Алана По та Натаніель Готорн» [11, с. 93].

Характерними для жанру південної готики є мотиви гріха, відчуження, божевілья, руйнування сімейних цінностей та насильства. Також цей жанр вирізняється підвищеною цікавістю до релігії та зверненням до соціальних проблем (расизм, бідність, насильство) на відміну від традиційного готичного роману. Протагоністами можуть бути божевільні, злодії чи вбивці, невдахи, які руйнують себе внутрішньо та зовнішньо. Персонажі постають духовно та психологічно зломленими, перебуваючи у стані очікування розплати за гріхи свої та родинні. З ними відбуваються таємничі та містичні події [37, с. 72].

Важливими елементами романів цього жанру є концепти невинності і спокути. Головне місце дії в них – американська глибинка, що здебільшого характеризується як зубожіла.

Одним із значних елементів південної готики є гротеск, як спосіб психологічного дослідження з характерними для нього експресіоністськими і сюрреалістичними ефектами [11].

Як стверджує Т. Денисова, південна школа літератури сформувалася ще за доби американського романтизму. Її специфіка завдячувала цілому комплексі вагомих матеріальних факторів і породженої ними ментальності: особливості заселення, значний контингент франкомовних мешканців, наявність католицтва як впливової релігійної конфесії, кліматичні умови, що сприяли вирощуванню бавовни, тютюну – культур, які були продуктивними лише на великих площах і вимагали великої кількості робочих рук, а отже, – створення латифундій [10, с. 45].

Саме на Півдні Сполучених Штатів ще довгий час існували в усій їхній складності патріархальні відносини, які на Півночі від початку було відкинуто. Дешеву робочу силу забезпечував ввіз рабів, патріархальність у комплексі з рабством набувала своєрідності.

У ХІХ столітті сформувались стереотипи, які посприяли створенню героїчного, трагічного та благородного образу Півдня. Вони добре помітні у романі Маргарет Мітчел «Гнані вітром» (1938). «Тут наявні визнані «родові ознаки» школи: благородна леді та відданий їй джентльмен, «батьки негрів» - рабовласники, їхні «люблячі діти» - негри, нахабні янки та мужні мешканці Півдня, що відчайдушно долають усі незгоди» [10, с. 51].

Т. Денисова зауважує, що кожен житель Півдня мав певне відчуття дому. Саме Південна література освоїла цю тему і піднесла її до вершини естетичного осмислення. Конкретне місце як певна соціо-політико-географічна єдність перетворюється на узагальнений образ. Історія краю, зосередженість на расовій проблематиці, зображення трагізму й фарсу буття, злочину і насильства, а звідси - детективність сюжету й ускладненість композиції, специфічне розв'язання проблем часу і простору, підвищена увага до локального колориту, фольклору, природи як органічного оточення людини, перевага, яка обов'язково надається місцевим героям над чужими, гротеск і символіка як домінуючі засоби художнього узагальнення [10, с. 56].

Новітні дослідники літератури США співвідносять розквіт літератури Півдня з Великою Депресією, коли мотиви поразки, занепаду, ностальгії, характерні для Півдня, стають загальнонаціональними. Льюїс Сімпсон вважає, що південне почуття втрати і неприйняття індустріального процесу, притаманне середньому класу, робить творчість митців Півдня дотичною до модернізму.

До відомих імен Південної літератури, включають таких відомих постатей, як Томас Вулф, Гарпер Лі, Ален Тейт, Юдора Велті, Джон Кроу Ренсон, Клінт Брукс, Вільям Стайрон, та найвідоміший представник – Вільям (Катберт) Фолкнер.

Американський дослідник Гарі Річардс у своїй праці «Гарпер Лі та дестабілізація гетеросексуальності» (2005) пише: «Відповідно до рецензії *Commonweal*, це було «знахідкою року», і Роберт В. Хендерсон був у захваті від того, що Лі написала «співчутливий, глибоко зворушливий роман і найпереконливіше звернення до расової справедливості». Майже без винятку рецензенти високо оцінили її зображення південного містечка. Гренвілл Хікс відзначив її «проникнення в південні звичаї», а Кіт Вотерхаус, написавши з іншого боку Атлантики, сказав, що «міс Лі добре робить те, що багато американських письменників роблять жахливо: вона малює правдиву й живу картину життя в Американському містечку. І вона надає свіжості заяложеній ситуації». Ця «свіжість» виникає частково, припустив Френк Х. Лайєлл, тому що Лі уникає тропів і образів південної готики. «У Мейкомба є своя частка диваків і лиходіїв, – визнає він, – але міс Лі не намагалася задовольнити нинішню жагу до хворобливих, гротескних розповідей про південну розпусту». Можливо, згадуючи «Інші голоси», «Інші кімнати» та «Будинок дихання» Трумана Капота, друга дитинства Лі, з яким вона мала досить тісний духовний зв'язок, рецензент *Time* погодився з Лайєллом, стверджуючи, що роман Лі містить «увесь тактильний блиск і жодної вишуканості, яка, як правило, має бути стандартною проблемою болотної війни для півдня» [23, с. 81].

Характеризуючи жанрову природу роману Гарпер Лі, важливо також наголосити на його спорідненості з жанром роману виховання – твору, присвяченому проблемі формування особистості. За типом побудови сюжету

роман виховання – це роман одного героя, який формується та виховується під впливом різних чинників (освіти, дому, близьких людей, які його оточують) [19, с. 287].

Зважаючи на те, що мета роману виховання є, у тому числі, дидактичною, у цьому контексті також доречно говорити про притчевість досліджуваного нами твору. Цей роман характеризується виразними притчевими рисами, які будуть окреслені детальніше в наступному підрозділі.

1.2 Поняття притча та притчевість

У літературних та філософських дослідженнях концепція "притчі" приймає різні форми і значення. У деяких випадках вона відноситься до жанру, в інших – до конкретних оповідань або текстів, а ще в інших – до опису, відтворення, комунікаційного методу чи форми. Термін «притча» не має одного універсального значення; він розглядається як складова частина, яка має різні варіації й інтерпретації. Українська літературознавиця Тетяна Бовсунівська визначає притчу, як «невеликий афористичний твір дидактичного змісту» [4, с. 79].

Притча була й лишається вагомим складовим проповіді, про неї можна прочитати в давніх гомілетиках (теоріях проповіді). Уже в Біблії зустрічаємо жанрові різновиди притчі: притча-оповідання та притча-порівняння. Як зауважує українська дослідниця Ірина Бетко, «біблійна притча виступала потужним мистецьким засобом розкриття, пояснення і пізнання чільних аспектів іудейського, а згодом християнського віровчень. Компактна структурно-логічна будова і тенденція до економії образно-стильових засобів робили її зразком ідеальної відповідності жанрової форми жанровому змісту. Головна ідея притчі розкривається способом дидактичного смислотлумачення. Притчеві персонажі вищого ряду виступали носіями істини, справедливої для всіх часів і народів» [1, с. 86].

Провідною жанровою ознакою притчі слід вважати принцип параболічно-притчевого історизму (реальні історичні події та обставини представлені в

алегоричній формі, що надає їм символічного значення: конкретні історичні події чи персонажі отримують більш узагальнене значення, яке виходить за межі конкретного історичного контексту), який формує відповідний жанровий хронотоп [2, с. 196].

Залежно від змісту притчі можна сегментувати на релігійні, світські, філософські, повчальні та фольклорні. Притчі можна по-різному кваліфікувати. До них належать короткі дидактичні речення (прислів'я, афоризми, сентенції), притчі з сюжетом (проза і поезія), притчі з поясненням, притчі з алегорією, притчі без алегорії, притчі-параболи, притчі-розширені порівняння [24, с. 88].

Українська науковиця Галина Бондаренко уточнює це розуміння параболи та притчі так: «В основі притчі лежить принцип параболи. Оповідання виходить із сучасного автору світу, інколи з конкретного часу, конкретної ситуації, і повертається до свого предмета, ніби рухаючись кривою, даючи йому філософське й етичне осмислення та оцінку.» У «позачасовому» присутні риси сьогодення, в одному факті сконцентрована низка соціальних суперечностей і ставлення до них автора» [5, с. 181].

Загалом зростання інтересу до притч відбувалося паралельно як в інтелектуальній літературі, так і в народній культурі. Жанр притчі іноді використовується в нових несподіваних цілях, але при цьому зберігає колорит давніх впливів. Текст відсилає читача не тільки до змісту твору, а й до його сенсу, який може бути прямо не названий. Загалом, усе мистецтво і література алегоричні. Мається на увазі якась навмисна алегорія. Це алегорія на найпрямішому, декларативному рівні.

Притчі – це найчистіша форма, але є багато творів, які схожі на них, зазначає Т. Бовсунівська [4, с. 80]. Сучасні притчі не описують речі, а проникають у суть через їхній зовнішній вигляд. Сила притчі полягає в тому, що вона розкриває і пояснює істину, якої прагне навчити. Сучасному читачеві потрібні притчі - вони розширюють світогляд, як подорож. Затребуваність у сучасній літературі можна пояснити і зростаючою увагою до давно забутого жанру, і важливістю притч у моральному та духовному вихованні сучасників.

У сучасній літературі спостерігається прагнення наслідувати цей жанр: на думку І. Бетко, сучасна рецепція притчі відбувається через притчеутворення, що ґрунтується на ремінісценції, імітації, притчеподібному, афористичному, концептуальному та асоціативному зв'язку з біблійними фрагментами [2, с. 199].

З еволюцією письма, пряме повчання у творах ставало відносно відсутнє. Воно почало нівелюватися різними художніми прийомами, скажімо, шляхом конструювання образів-персонажів через психологічну вмотивованість їхніх вчинків, внутрішніх діалогів, системи загальнолюдського контексту, часу і простору.

У сучасному літературознавстві ХХ століття виникло поняття «притчевість» з витоків філософської прози. Притчевість має особливу здатність впливати на образну, сюжетну та композиційну систему твору, синтезуватися з ними або трансформувати їх. Унаслідок такої взаємодії твори можуть набувати видозмінених жанрових ознак, наприклад новели-притчі чи роману-притчі.

Ю. Веремчук [8] вказує, що «про притчевість можемо говорити кожного разу, коли зміст твору постає ширшим від того конкретного одиничного тлумачення, що випливає з його безпосереднього сюжету, тобто у разі появи смислових нашарувань на поверхні твору» [8, с. 153]. Такі тексти потребують від читача певних інтелектуальних зусиль, аналітичних здібностей, умінь проводити паралелі й бачити майбутні перспективи, рефлексувати за допомогою власного досвіду та безперечного уникнення однозначних висновків, тому стають не просто художнім осмисленням, а способом опанування дійсності. Причому унікальну авторську концепцію та світобачення читачеві потрібно розкодувати та усвідомити [8, с. 154].

До особливостей притчевої прози українські дослідники С. Величко, Ю. Веремчук, І. Клим'юк [6; 8; 12; 4], відносять такі:

1. Своєрідна двоплановість.
2. Ситуація морального експерименту (лабораторних ситуацій).
3. Багатоплановість символічних образів.
4. Використання у творі параболи.
5. Ускладнення часопросторових характеристик.

6. Спорідненість притчевості та іронічності.
7. Театральність.
8. Традиційна біблійна символіка.
9. Вихід на рівень міфологічного світовідчуття.

Т. Бовсунівська сформулювала власний перелік ознак притчевої прози, який дещо різниться від запропонованого:

1. Наявність притчевого й морального експерименту.
2. Універсальний характер часопростору.
3. Універсальний характер морально-етичної ситуації.
4. Перемога доброго начала.
5. Пропаганда божественних принципів життя.
6. Специфічна оповідна манера – притчевість.
7. Локальна колізія.
8. Притчеві персонажі.
9. Алгоритизація як спосіб узагальнення.
10. Ідея передуює змісту.
11. Схильність до модифікацій.
12. Дидактичність [4, с. 81].

Важливо зазначити, що притчевість є лише стильовим прийомом, а не жанром твору, для якого характерні домінування головної думки над художніми способами її втілення й оповідь заради повчання.

У творах життєві ситуації піднімаються на універсальний рівень, бо вони є частиною цілісного процесу, що переходить через конкретний зміст до інтерпретації життя, яка рухається до філософського осмислення. Обов'язковою домінантою на рівні змісту у творі має виступати сама притчевість. Сучасні письменники розглядають долю і місце людини в сучасному світі та вказують на існування серйозних конфліктів, спричинених втратою ціннісних орієнтирів.

За Т. Бовсунівською, засоби поезики притчі також своєрідні. Наприклад, у притчах немає образів у традиційному розумінні, вона схильна до їхньої алгеоризації [4, с.82]. Юрій Клим`юк вважав, що образ притчі залежить від принципу естетичної структури. Притчі близькі до архетипів. Він писав: “У

більшості жанрів, як правило, ідеї слідуєть за зображуваними подіями. Тому сюжет і образність притчі дуже схематичні й наслідують певні зразки або архетипи”. Притчі тісно пов'язані із загадками, параболами, байками, легендами й прислів'ями. Водночас байки мають безліч модифікацій. Загальні риси відповідного жанру акумулюються в притчі, тож наявність жанрових модифікацій притчі призводить до явища дифузії [12, с. 139]. На думку І. Бетко, уже в Біблії простежується функціонування щонайменше двох модифікацій притчі: фабульна та афористична [1, с. 86].

У романі «Вбити пересмішника» Гарпер Лі можна відмітити притчевий спосіб сприйняття дійсності. За сюжетом оповідаються кілька нещасливих випадків, де свідками чи учасниками є діти. Аттікус, батько дітей, коментує усі події, надаючи їм глибокого філософського сенсу. За законами притчевого морально-філософського експерименту часопростір твору набуває універсального забарвлення, це історія поза часом та на всі віки, бо торкається вічних питань і проблем, на детальному аналізі яких ми і зосередимось в наступному практичному розділі.

Висновки до першого розділу

Роман «Вбити пересмішника» Гарпер Лі залишається актуальним і у наш час. Написаний у другій пол. ХХ століття твір охоплює широкий культурно-історичний контекст і залишається актуальним з огляду на сучасне соціальне становище. Однією з ключових особливостей твору є розкриття теми расизму та ряду певних дискримінацій, а саме соціальних, гендерних, релігійних та класових. Також особливістю твору можна вважати реалістичний опис подій Великої Депресії та елементи автобіографічності, за допомогою яких Лі змогла передати провідні ідеї, пишучи про все на позір невимушено, крізь призму персональних дитячих спогадів. Практично за кожною подією прихований глибокий повчальний сенс.

Дослідивши праці закордонних теоретиків (Г. Блум, Р. Сігел, Т. і Г. Говети, Д. Шакелфорд, В. Дільтей та Г. Річардс), можна дійти висновку, що питання статі

та класу посилюють упередження і значною мірою перешкоджають можливостям для змін, особливо у контексті рівності, толерантності та правосуддя. Деякі з літературознавців (Г. Андрі, Г. Блум, І. Клим'юк) також зазначають, що упередження в творі проявляються навіть на рівні мови, у відповідно забарвленій лексиці.

Слід зазначити, що роман «Вбити пересмішника» є яскравим зразком жанру південної готики, що з'явився на півдні США в XIX ст. Мотиви відчуження, руйнування сімейних цінностей, божевілля та насильства є наскрізними у творі. Герої роману цього жанру зломлені духовно і психологічно персонажі, а навколо них панують таємниці та заплутані події. Головне місце дії в романах цього жанру – американська глибинка.

Важливою ознакою даного твору є притчевість та дидактичні мотиви, які пронизують значну частину тексту. У сучасному літературознавстві виникло поняття «притчевість» з витоків філософської прози. Притчевість має особливу здатність впливати на образну, сюжетну та композиційну систему твору, синтезувати або трансформувати його. Саме такими ознаками наділений роман «Вбити пересмішника», які будуть детальніше проаналізовані в практичному розділі.

РОЗДІЛ 2. ПРИТЧЕВА ПОЕТИКА РОМАНУ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

2.1 Моральні експерименти: лабораторні ситуації та їх наслідки у романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника»

У цьому розділі ми зосередимо увагу на моральному розвитку молодих персонажів роману «Вбити пересмішника» в контексті їхнього соціального середовища, що виходить далеко за рамки звичайного дорослішання, а саме яким чином моральні вибори, з якими стикаються головні герої, стають відображенням глибших соціальних тенденцій і викликів того часу. Замість того, щоб лише намалювати портрет ідилічного дитинства, Гарпер Лі використовує дитячу наївність як засіб для критичного аналізу соціальної нерівності та існуючих культурних норм. Цей підхід дозволяє читачам відчувати гостроту соціальних проблем через їхній вплив на дітей, що поступово здобувають життєвий досвід.

У романі «Вбити пересмішника» Гарпер Лі діти втрапляють у значну кількість ситуацій, які можна охарактеризувати як моральні експерименти. Через ці випробування Скаут та Джем Фінч вчаться розуміти і приймати моральні та соціальні виклики, з якими вони стикаються. Основна подія, яка формує моральний досвід героїв, – це судовий процес над Томом Робінсоном, афроамериканцем, якого помилково звинувачують у злочині. Ця подія демонструє дітям жорстокість і несправедливість расових упереджень.

Скаут і Джем вчаться розуміти, що необхідно судити людей за їхні дії та характер, а не за колір шкіри чи соціальне становище. Вони спостерігають, як їх батько, Аттікус, виступає на захист Тома, прагнучи донести до присяжних та громадськості значення справедливості та рівності. Водночас діти стикаються з неприйняттям і навіть ворожістю з боку інших членів громади, які не готові відмовитися від своїх упереджень.

Цікавим є випадок з Бу Редлі, загадковим сусідом, який вважається психічно ненормальним та небезпечним. Артур Редлі – таємничий сусід Скаут,

який тримається осторонь, ніколи нікого не турбує і ніколи не виходить за межі свого будинку, що робить його мішенню для жорстоких пліток. На початку історії про нього поширюються чутки, і він зображується як страшний чоловік, який повністю збожеволів: *“Отже, майже всі відомості Джемі отримав від нашої сусідки міс Стефані Крофорд, головної пліткарки нашої околиці, яка твердила, що знає все достеменно. За словами міс Стефані, Примара сидів у вітальні й вирізав картинки з газети «Мейком триб’юн», щоб уклеїти їх потім у свій альбом. До кімнати увійшов його батько. Коли містер Редлі проходив повз Примару, той устромив ножиці батькові у стегно, витяг їх, витер об штани і заходився вирізати далі [16, с.7],”* – це ілюструє, як чутки та домисли впливають на формування уявлень про Примару (Бу) Редлі в містечку Мейкомб. Інформація надходить від міс Стефані Крофорд, яка виступає як джерело пліток і перебільшених історій. Розповідь про те, що Примара нібито напав на свого батька ножицями, сприяє поширенню страху і неправдивих стереотипів про нього. Тут відбивається основна проблема, що переслідує суспільство Мейкомба – схильність вірити пліткам, а не шукати істину. Бу Редлі перетворюється на небезпечну і зловісну людину в очах суспільства лише через домисли сусідки, хоча насправді він, як виявляється пізніше, є добрим і співчутливим. Ця ситуація підкреслює, як упередження та відсутність достовірної інформації можуть викривити суспільне сприйняття людини. Скаут і Джем починають боятися його, але в одержимості дітей ним проступає дивне прагнення до зв'язку. Протягом усієї книги Бу Редлі є загадковим персонажем. Діти бояться його, поширюють про нього чутки, намагаються вдертися до його будинку, тож коли Аттікус говорить про нього Скаут, він відчайдушно намагається переконати Скаут, що Бу Редлі не монстр. Звичайно, Скаут не розуміє цього в той час.

Але як ми бачимо наприкінці “Вбити пересмішника”, вона більше не бачить у Бу монстра, а натомість бачить налякану дитину, яка просто не мала ресурсів, щоб навчитися нормально функціонувати у світі, який не сприймає відмінностей чи змін. Скаут починає розуміти не лише сум у житті Бу, але й обставини, які змушують його діяти так, як він це робить.

Джем спочатку також вірить у жахливий характер Примари, що впливає на його страх і зацікавленість сусідом. Лише коли він і Скаут зустрічаються з Бу особисто, вони починають розуміти справжню природу цієї людини, що розкриває ще одну притчу про небезпеку суджень, заснованих на плітках. Скаут і Джем поступово відкривають для себе, що Бу – доброзичлива особа і може захистити, що протистоїть загальноприйнятим стереотипам. Він допомагає дітям усвідомити, що людська природа може бути складною та не завжди відповідає зовнішнім очікуванням.

Діти також стикаються зі ставленням до бідності, яке є ще однією формою упередження. Їх знайомство з Волтером Каннінґемом та іншими бідними сім'ями допомагає зрозуміти соціальну нерівність і побачити, що справжні цінності людини не залежать від її багатства чи походження. Скаут і Джем спершу демонструють власні упередження, з якими поступово вчать боротися. Коли Волтер Каннінґем, їхній однокласник з бідної сім'ї, приходить у гості на обід, Скаут відзначає його незвичайні манери за столом: Скаут критично коментує це, насміхаючись над його звичками, які були для неї чужими. Це збурює куховарку Келпурнію, яка вичитує Скаут і закликає її ставитися до гостей з повагою незалежно від їхнього соціального статусу чи поведінки за столом: “ – *Та який він там гість, Кел, він просто Каннінґем... – Стули пельку! Хто б він не був, та якщо людина увійшла до цієї хати – вона гість, і не дай Боже я ще раз почую, як ти з когось кепкуєш, ніби ти якась велике цабе! Може, твої кривні і краці за Каннінґемів, але ти не маєш права їх кривдити, – а коли не вмієш пристойно поводитися за столом, то їстимеш на кухні!* [16, с.17].” Цей момент стає уроком для Скаут, коли вона починає розуміти значення рівності та поваги. Це також відкриває очі Скаут і Джему на складнощі соціальної нерівності в Мейкомбі – сім'я Волтера живе у бідності, але зберігає свою гідність, відмовляючись від допомоги, яку не зможе повернути. Цей приклад показує дітям, що справжні цінності людини криються не в її матеріальному достатку, а в характері та вчинках. Їхній батько, Аттікус, також вчить дітей поважати всіх людей, незалежно від їхнього становища, підкреслюючи, що всі гідні справедливого ставлення.

Таким чином, Скаут і Джем проходять крізь моральні випробування, в яких головним завданням є позбавлення від упередженого ставлення до інших. Проте не всі персонажі здатні до таких змін. Попри уроки та моральні експерименти, які проходять діти, місцеве населення Мейкомба залишається закоренілим у своїх переконаннях. Глибоко вкорінені упередження, підтримані поколіннями соціальної дискримінації, створюють нездоланну перешкоду для справедливості.

Судовий процес над Томом Робінсоном стає центральним моментом, який підкреслює вперту відмову суспільства від змін. Незважаючи на переконливий захист, який надає Аттікус Фінч, суддя все одно визнає Тома винним у зґвалтуванні. Це свідчить про те, що їхні рішення базуються не на фактах, а на расових стереотипах. Місцеві жителі готові засудити Тома, оскільки він не вписується у встановлену соціальну ієрархію.

Такі персонажі, як Боб Юел, персоніфікують расову ненависть, а також підживлюють страх у суспільстві, перешкоджаючи чесному суду. Цей страх спонукає й інших мешканців Мейкомба мовчазно підтримувати упередженість, навіть якщо вона суперечить моральним принципам і здоровому глузду.

Врешті-решт, суспільство в Мейкомбі не проходить моральний експеримент. Воно відмовляється розпізнавати гідність і справедливість, піддаючись стереотипам і упередженням, і залишаючи неушкодженою систему дискримінації. Цей аспект притчі Гарпер Лі підкреслює, що інституційні упередження та соціальні забобони можуть бути набагато потужнішими, ніж індивідуальні моральні принципи, що робить суспільні зміни надзвичайно важкими.

2.2 Універсальність проблематики: дискримінація, виховання та моральний авторитет у контексті роману «Вбити пересмішника»

Роман Гарпер Лі є твором, що розкриває глибокі соціальні проблеми, які залишаються актуальними донині. В його основі лежить універсальна тематика: дискримінація, виховання та моральний авторитет, які проявляються через події, що розгортаються в містечку Мейкомб. Через історію сім'ї Фінчів та судового

процесу над Томом Робінсоном авторка висвітлює теми расової та соціальної несправедливості, недоліки системи виховання й упереджень у суспільстві.

У творі порушуються питання гендерної, класової, расової та соціальної дискримінації. Універсальна проблематика роману виводить нас на рівень найбільш загальних висновків – потрібно бути людиною та не треба ні про кого судити упереджено, не базуватися на стереотипах.

2.2.1. Расова дискримінація. Роман «Вбити пересмішника» виражає тему расизму радше символічно, ніж прямо. Основний фокус падає на расову дискримінацію в судовому процесі над Томом Робінсоном, хоча простежуються й інші речі, які символічно представляють проблему расової дискримінації в романі. Гарпер Лі вміло використовує символізм у якості інструмента для передачі теми «расизму» і саме завдяки своїй глибокій майстерній мові робить це успішно. У романі дуже чітко відслідковується ідея «інших» та процес «іншування». Чорношкірі вважаються «іншими»: їм дозволено жити в окремих поселеннях, а молитися їм дозволено лише у власних церквах.

“ – У негрів вік не так рано проявляється, як у білих, – пояснила вона.

– Мабуть, це тому, що вони не вміють читати [16, с. 8],” – ця цитата ілюструє стереотипні й расистські переконання, поширені серед жителів Мейкомба. Промовляючи ці слова, персонажі демонструють своє уявлення про афроамериканців як про людей, які за визначенням є менш розвиненими, менш освіченими та гіршими, ніж білі. Друга частина цитати підсилює ідею про те, що через відсутність освіти афроамериканці нібито втрачають інтелектуальну спроможність розвиватися. Це демонструє, наскільки глибоко вкоренилися стереотипи та як їх підкріплюють у побутовому спілкуванні. Вони базуються не на реальному досвіді або фактах, а на викривлених уявленнях, що передаються з покоління в покоління. Такі коментарі відображають основну проблему расизму, підкреслюючи, що люди схильні нав'язувати своїм дітям ті ж упередження, які перейняли від своїх батьків.

Бу Редлі і Том Робінсон також включені в процес «іншування». Бу Редлі відокремлюють від нормальних людей і садять під домашній арешт у підвалі за

те, що він контактував з Каннінґемом. До нього по-іншому ставляться власні батьки. Він не має жодних контактів із зовнішнім світом протягом майже п'ятнадцяти років. Те ж саме відбувається у випадку Тома Робінсона та Меєли Юел. Меєла намагається спокусити Тома Робінсона (як це стверджує Том у судовому процесі), а Боб Юел не сприймає ідею про те, що білі мають стосунки з чорними. Сексуальні стосунки між чорними та білими вважаються табуйованими в американському суспільстві. Щодо Боба, то він не сприймає навіть саму ідею чорношкірих: *“ – Чуєте, судде, я вже років п'ятнадцять прошу округ очистити від чорномазих оте кубло, бо поруч з ними жити небезпечно, та й моя власність від такого сусідства в ціні падає...*

– Дякую, містере Юел, - поспішно промовив містер Гілмер [16, с. 133],” – ці відверто зневажливі слова передають упередження та презирство, які Юел та інші подібні йому персонажі плекали протягом багатьох років. Його аргумент, що “власність падає в ціні” через сусідство з афроамериканцями, підкреслює як економічні, так і соціальні мотиви расової дискримінації. Він прагне переконати суддю, що афроамериканці становлять небезпеку та є небажаними мешканцями громади.

У кінці Том Робінсон стикається зі смертю. Його безжально вбивають у в'язниці, коли він намагається втекти: у його тілі нараховується сімнадцять кульових отворів. Жорстоке ставлення білих дуже добре видно на прикладі цього інциденту. Людину можна вбити однією або двома кулями. Але у випадку Тома Робінсона вони використали сімнадцять куль, щоб убити його. Його застрелили, як скаженого собаку, без жодного милосердя. Варто зауважити, що одним з символів, який відображає тему расизму, а саме її небезпеку і є скажена собака. Аттікус повинен застрелити цю собаку. Окрім цього навіть ім'я собаки Тім Джонсон підібране спеціально співзвучне з іменем Тома Робінсона. Дослідниця Керолін Джонс вбачає в цьому символі уособлення упередження громадян міста, проти яких має боротися Аттікус, так само як має вбити собаку. Авторка пише *“Справжній скажений пес у Мейкомбі – це расизм, який заперечує людяність Тома Робінсона. ... Коли Аттікус робить свій висновок перед присяжними, він буквально оголює себе перед гнівом присяжних і міста” [28, с. 54].*

Аттікус Фінч є центральною фігурою роману, і його роль як морального авторитета є ключовою для розуміння основних етичних і соціальних тем твору. Аттікус втілює ідеали справедливості, чесності, емпатії та моральної стійкості. Його поведінка і вчинки демонструють високі етичні стандарти, якими він керується у своєму житті і які він прагне передати своїм дітям.

Протягом усього роману Аттікус показує приклад моральної стійкості, беручи на себе захист Тома Робінсона, незважаючи на ворожість і нерозуміння з боку громади. Він виступає проти глибоко вкорінених расових упереджень, намагаючись забезпечити справедливий судовий процес для свого клієнта. Батько пояснює своїм дітям, Скаут і Дзему, важливість розуміння інших людей і їхніх обставин, підкреслюючи, що неможливо зрозуміти людину, доки не розглядатимеш ситуацію під її кутом зору.

Він, в свою чергу виявляє співчуття до Тома Робінсона і погоджується захищати його. Аттікус ризикує своїм соціальним становищем, професійною репутацією та фізичною безпекою, щоб захистити бідного чорноробочого, якого несправедливо звинуватили: Тома Робінсона роблять цапом-відбувайлом у цьому процесі. Аттікус дуже добре знає, що станеться на суді. В голові кожної білої людини є злісні припущення. Аттікус це дуже добре відчуває, адже всі члени присяжних – білі чоловіки. У романі “Вбити пересмішника” Аттікус говорить: *“Ви знаєте істину, і ця істина полягає ось у чому: деякі негри брешуть, деякі негри аморальні, деякі негри становлять загрозу для жінок – як білих, так і чорних. Але ця істина стосується всього роду людського, а не якоїсь однієї раси. В цій судовій залі не знайдеться людини, яка б ніколи в житті не збрехала, яка б не вчинила нічого аморального, і не знайдеться на світі чоловіка, який ніколи не дивився з жагою на жінку... [16, с. 156],”* – це слова Аттікуса під час фінальних дебатів. Заключна промова Аттікуса в суді є центральним епізодом роману і його трактування расизму – цими словами він розкриває внутрішній світ кожної білої людини. Після невдачі в захисті Тома Робінсона Аттікус втрачає віру в судову систему Мейкомба і висловлює своє розчарування у справі Бу Редлі, коли Бу Редлі вбиває Боба Юела, і вирішує не розкривати правду. Його прагнення до справедливості підкреслює важливість боротьби за правду, навіть коли

обставини працюють проти вас. Адвокат відкрито протистоїть упередженням суспільства Мейкомба. Він не лише захищає Тома Робінсона, але й пропагує рівність між усіма людьми, незалежно від їхнього кольору шкіри чи соціального статусу. Його рішуче переконання в тому, що не можна судити людину, доки не опинишся на її місці, резонує з ідеєю співчуття та емпатії. Уявлення про те, що є “правильним” і “неправильним”, відрізняються для різних людей. Те, що зробив Аттікус, є правильним для нього, але для інших білих людей у громаді це неправильно. Він показує приклад громадянської відваги та людяності. Його спокійна, виважена і послідовна поведінка контрастує з емоційною реакцією багатьох інших персонажів роману, підкреслюючи важливість розважливого підходу до складних моральних питань. Він вчить своїх дітей важливості стояти за правду і справедливість, навіть коли це нелегко і коли це може призвести до соціального осуду.

Отже, Аттікус Фінч уособлює моральний авторитет і є взірцем для наслідування, як для своїх дітей, так і для читачів роману. Його принципи і дії демонструють, як можна залишатися вірним своїм моральним переконанням, незважаючи на зовнішній тиск і несправедливість.

2.2.2. Гендерна дискримінація. Тему гендерної дискримінації, авторка найбільше відображає у головній героїні – Скаут. Дівчинка виросла без матері, та росла з батьком та братом. Протягом твору героїня вивчає що таке бути жінкою. Так на початку твору для неї фраза брата «ти поводишся як дівчисько» сприймається як образа. Дівчинка бачить декілька різних жіночих фігур, що мають різну поведінку, цінності, та по різному бачать роль жінки у суспільстві. Так, тітка Олександра постійно розповідає дівчинці, як варто поводитись леді та звертає увагу на одяг дівчинки. Скаут не розуміє, чому їй не можна носити штанив та чого їй постійно дорікають, що вона не носить сукні: *“Я зауважила, що можу бути сонячним променем і в штанах, але тітка наполягала, що сонячні промені поводяться інакше, а я спершу була просто чудова, а от з роками все псуюся і псуюся. Вона безнастанно мене ображала і прискіпувалася до мене, тож я пішла до Аттікуса і спитала у нього, і він сказав, що у родині й без мене*

сонячних променів — хоч греблю гати, тож хай усе лишається, як є, я його і така влаштовую [16, с. 61]”. Постійні згадки про те, як має поводитися жінка приводять дівчинку до того, що вона починає відчувати неприязнь до жіночої статі. Інша жіноча фігура в житті Луїзи – це Келпурнія. Жінка незалежна, вольова. Вона показує зовсім інший спосіб життя аніж типова поведінка «леді». Проте Келпурнія, також дорікає дівчинці про її не жіночу поведінку. Для Скаут це незрозуміло і вона бачить ситуацію, так ніби її просто перетворюють на якусь стандартну ляльку, якою вона не хоче бути.

Якщо Скаут не вписується в стереотипний образ південної леді через свою зухвалу поведінку та вбрання, то Меєла Юел зображена нежіночною через свій соціальний статус і те, що вона має нечисті почуття до Тома Робінсона, чорношкірого чоловіка, який допомагав їй по господарству. Меєла самотня і безсила через комбінацію своєї статі та бідності. Як і всім Юелам, їй бракує освіти, і вона відрізана від респектабельного білого суспільства: *“Коли Том Робінсон давав свої свідчення, я зрозуміла, що Меєла Юел, мабуть, найсамотніша людина на світі. Самотніша навіть за Примару Редлі, який не виходив з хати двадцять п'ять років. Коли Аттікус спитав у неї, чи має вона друзів, вона, здається, просто не зрозуміла, про що це він, а потім вирішила, що він з неї глузує. Вона була така сама нещаслива, як оті діти-мулати: білі не хотіли з нею знатися, бо вона живе серед свиней; чорні не хотіли з нею знатися, бо вона біла [16, с. 147]”*. Однак Гарпер Лі чітко дає зрозуміти, що навіть якщо вона не є частиною білої спільноти, гендерні та соціальні упередження диктують, що як біла жінка і найстарша дитина в сім'ї, Меєла повинна вести домашнє господарство і виховувати молодших дітей. Меєлу ще більше присоромили і віддалили від респектабельних людей, коли Том Робінсон заявив у суді, що Меєла поцілувала його: *“<...> дай хоч із чорномазим поцілуюся. А те, що тато з нею робить, каже, не рахується [16, с. 145]”*. Ця репліка також натякає на інцест, що додає додатковий шар трагізму в її історію та ще більше ізолює Меєлу від суспільства. Коли її батько-алкоголік Боб Юел стає свідком непристойної поведінки Меєли, він розлючується. Боб змушує її звинуватити Тома Робінсона у згвалтуванні, намагаючись зберегти свою гордість і гідність. Сім'я Юелів,

особливо Меєла, демонструє, як дискримінаційне та насильницьке ставлення у родині впливає на поведінку дітей. Через те, що вона виросла в атмосфері зневаги і жорстокості, її спроба знайти хоч якусь дружбу з Томом Робінсоном обертається трагедією, оскільки суспільство не приймає таких відносин, а її власний батько використовує цю ситуацію для маніпуляцій.

Тема руйнівного впливу на дітей простежується і у поступовому дорослішанні Джема і Скаут під впливом подій, що відбуваються навколо них. Судовий процес над Томом Робінсоном змінює їхнє уявлення про справедливість і рівність. Джем глибоко розчарований тим, що суд присяжних визнав Робінсона винним, навіть коли докази були на його користь. Це викликає в нього обурення та недовіру до системи, яка має захищати права людей. Скаут також бачить, як упереджене ставлення суспільства впливає на життя людей, і це формує в неї критичне ставлення до несправедливості.

Вплив навколишнього середовища та подій роману на Ділла Гарріса дуже показовий. Ділл приїжджає в Мейкомб на канікули, де знаходить друзів у Джемі та Скаут. У порівнянні зі своїм справжнім домом, де він відчуває себе покинутим батьками, сім'я Фінчів стає для нього своєрідним притулком. Їхня привітність і чесність надають Діллу підтримку, яку він не отримує від власних батьків.

Побачивши несправедливість суду над Томом Робінсоном, Ділл глибоко вражений расовою нерівністю й жорстокістю, з якою судять невинну людину. Його чутливість проявляється під час судового процесу, коли він не стримує сліз від того, як прокурор говорить із підсудним Томом: “ – Мені вже несила була його терпіти, – сказав Ділл.

– Кого, Тома?

– Та ні, того огидного містера Гілмера, як він з нього знущався, з такою ненавистю... [16, с. 152]” – він шокований тим, що дорослі, які повинні слідувати принципам справедливості, навмисно перекручують ситуацію на свою користь. “Я все це знаю, Скауте. Просто від того, як він говорив, мене знудило, буквально знудило [16, с. 152],” – прокурор Гілмер так зневажливо звертався до Тома, що його тон став символом дискримінації та жорстокості: Ділл, дитина, яка має більш чисту та безпосередню реакцію на світ, відразу відчув, наскільки

неправильною є така поведінка. Цей випадок розкриває моральну вразливість Ділла та його несприйняття дискримінації. Через цей досвід він усвідомлює, що дорослий світ сповнений несправедливості, проте вірить у можливість змін.

Це формує в ньому прагнення боротися за справедливість і розуміння того, що дорослий світ може бути жорстоким і байдужим. Завдяки спостереженню за Аттікусом Фінчем під час суду Ділл знаходить приклад моральної стійкості й розуміння того, як важливо мати принципи та відстоювати їх навіть перед обличчям суспільної ворожості.

2.2.3. Соціальна дискримінація. Класова нерівність простежувалася протягом всього роману. Гарпер Лі хотіла показати примат особистості над соціальним статусом. Прикладом з твору може служити ситуація, коли Луїза соромиться свого біднішого однокласника Волтера Каннінгема. Натомість Келпурнія, кухар сім'ї Фінчів, сварить дівчину за це. Батько Луїзи вважає думки Келпурнії правильними та поважає їх протягом всього твору. Натомість його сестра, вимагає звільнити жінку, що показує, що люди з одного класу можуть по-різному ставитися до людей з іншого. Аттікус відображає цінності авторки, а саме, що соціальний клас не є важливішим за людину, натомість тітка Олександра відображає традиційні думки тогочасного суспільства.

У романі «Вбити пересмішника» Гарпер Лі розрізняє чотири типи соціального класу. Це Каннінгеми, Юели, чорні та білі. Це чітко виражає один з персонажів роману. Джем каже, *“У світі існує чотири типи людей. Звичайні люди, як ми і наші сусіди, люди на кшталт Каннінгемів, що живуть у лісі, люди типу Юелів, що живуть на звалищі, й негри [16, с. 173],”* – хоча Джем і маленький хлопчик, його слова – правда. Темношкірі знаходяться внизу ієрархії Мейкомба, заснованої на їхній бідності та расизмі. Єдине, що відрізняє Юелів від негрів – це їхній колір шкіри. Скаут не погоджується з ідеєю Джема про те, що існує чотири типи людей, хоча й заплутується в системі. Вона каже: *“Гадаю, є тільки один тип людей. Просто люди [16, с. 173]”*. Вона повторює слова Гарпер Лі. Вона хоче зруйнувати цю соціальну структуру, яка диференціює людей. Лі вірила, що між людьми немає ніякої різниці. Вона зосереджується більше на

людяності, ніж на матеріальних речах і наступних соціальних прошарках. Вона руйнує ідею класовості та об'єднує всіх в єдине ціле. Вона показує, яким вона хоче бачити майбутнє покоління.

Гарпер Лі диференціює економічний стан цих чотирьох людей через опис їхніх поселень. Одним із вдалих прикладів з роману є опис умов життя Юела. Лі описує його так: *“Мейкомбські Юели оселилися за міським звалищем у колишній негритянській хижі. Доцяті стіни хижі вони замінили листовим гофрованим залізом, дах покрили розплющеними молотком бляшанками, тож тільки загальна форма натякала на первісний вигляд цієї споруди: квадратна, з чотирма крихтливими кімнатами, що виходили у вузький короткий коридор, ця хатина непевно трималася на чотирьох нерівних брилах піщаника. За вікна правили дірки у стінах, які влітку прикривалися смугами брудної марлі від комах, що бенкетувала на мейкобюському звалищі [16, с. 129]”*. Навпаки, білі живуть у будинку, який складається з ганку, заднього двору, паркану, і ці будинки знаходяться на головній житловій вулиці міста Мейкомю. Хоча Юели і Каннінгемі належать до однієї білої громади, до них не ставляться нарівні з білими через їхній бідний і брудний стан. Їх ізолюють від простих людей, змушуючи жити в іншій частині округу Мейкомб. Цей поділ показує, наскільки глибоко вкорінився класовий підхід у свідомості жителів Алабами.

Головним персонажем, який виражає класові відмінності у романі, є тітка Олександра. Вона соціально упереджена і обмежена у спілкуванні з іншими людьми. Вона дуже добре усвідомлює соціальні звичаї Мейкомба і вирішує жити в їхніх рамках. Вона проводить час з аристократичними жінками, які живуть по сусідству. Часто вони влаштовують чаювання та посиденьки в будинку Аттікуса. Вона хоче, щоб Скаут усвідомлювала класові відмінності: *“Тітка Олександра уособлювала аристократію, що поволі зникла. <...> Я ніколи не розуміла цього її захоплення спадковістю. Раніше в мене було враження, що шляхетні люди — це ті, хто робить усе якнайкраще згідно зі здоровим глуздом, але тітка Олександра дотримувалася іншої думки, яку вона висловлювала натяками: родина то шляхетніша, що довше вона проживає на одному місці [16, с. 54],”* — це підкреслює традиційні та консервативні погляди тітки Олександри, яка

символізує старі аристократичні цінності та спадковість. Однак ці переконання йдуть у розріз із більш прогресивним розумінням Скаут, яка розглядає шляхетність як результат моральних якостей та здорового глузду людини, а не її походження чи соціального статусу. Протиставлення цих двох світоглядів демонструє конфлікт між консервативними традиціями та сучаснішими поглядами на рівність та справедливість. Тітка переконана, що соціальний статус людини визначається її походженням, і що шляхетність базується на довготривалому перебуванні сім'ї в певному місці. Ця концепція шанування спадковості та сімейної історії відображає культурні цінності, властиві південним штатам США, особливо серед заможних родин, які колись домінували у суспільстві. Вона не дозволяє Скаут відвідувати будинок Келпурнії, бо вважає, що відвідувати будинок чорношкірого – це ганьба для неї. Саме через колір шкіри, расу та економічний статус Келпурнії Олександра не може спілкуватися з нею. Вона демонструє свою ненависть до Келпурнії і хоче вигнати її з дому. Олександра забороняє Скаут грати з Волтером Каннінґемом. Вона каже: *“Тому що, він – бидло, ось чому тобі не можна з ним дружити. Я не потерплю його поруч із тобою, щоб ти підхоплювала його звички і вчилася казна-чому. Ти і так чималенька проблема для свого батька [16, с. 172]”*. Елітарність дуже помітна в промові Олександри і у кожній її дії. Через її поведінку Гарпер Лі виразила різницю між Аттікусом та його сестрою Олександрою. Вона показує відмінності між людьми всередині однієї родини.

З одного боку, Гарпер Лі чітко зображує класові відмінності, що переважають серед білої спільноти, а з іншого боку, вона зображує ідею обміну та тенденцію допомагати всередині спільноти без жодних відмінностей. Якщо ви не допомагаєте нужденним у громаді, вона не буде процвітати. Кожен несе відповідальність за турботу про своє суспільство.

Пан Долфус Реймонд – заможний білий чоловік, але він зазнає дискримінації з боку білої громади. Це відбувається через те, що він одружений з чорношкірою жінкою. Навіть заможну людину не приймають у білому суспільстві. Це показує, що класова дискримінація базується не лише на економіці, але й на інших ірраціональних упередженнях. Вона використовує

расу, походження, освіти, ставлення та практики людей як шкалу для вимірювання їхнього соціального класу. Пана Реймонда дискримінують за його дії, які є неприйнятними для білої спільноти.

2.2.4 Значення часопростору у романі. Взагалі, у романі Гарпер Лі час і місце подій мають критичне значення для розуміння сюжету та притчевого характеру оповіді. Дія відбувається у вигаданому містечку Мейкомб, штат Алабама, під час Великої депресії, і ці особливості простору й часу впливають на розвиток подій.

У період Великої депресії економічна нерівність набула значення загальної проблеми, а расизм та соціальні упередження залишалися сильними, особливо на Півдні США – там, де рабство ще відчувалося на ментальному рівні. Ці реалії пронизують кожен аспект роману: злидні, расова сегрегація, нерівність, упередженість і жорстокість визначають моральний клімат суспільства містечка. Саме в даному контексті такі персонажі, як Аттікус, виступають проти течії, борючись за справедливість і рівність.

Соціальна структура Мейкомба чітко відображає суспільний устрій південних штатів того часу: є впливові білі родини, бідні білі фермери, афроамериканці, які займають нижчу соціальну касту, та “інші”, наприклад, родина Юелів, яка попри свою білу расу не має поваги в суспільстві через моральні та поведінкові норми. Ця чітка ієрархія впливає на кожного персонажа і диктує, хто вважається «правильним» або «недостойним», «своїм» або «чужим».

Проте варто зауважити, що, хоч роман і пов'язаний із певною історичною та географічною ситуацією, його проблематика є універсальною. Притчевість у романі полягає в тому, що він розповідає історії з конкретного місця й часу, водночас звертаючись до питань, які актуальні у будь-якій епосі та місці. Справедливість, людяність, моральні дилеми, боротьба з упередженнями, здатність зрозуміти іншого – все це позачасові теми, які можуть знайти відгук у будь-якій культурі.

Отже, роман поєднує конкретні історичні та географічні деталі з універсальною проблематикою, пропонуючи нам розуміння соціальних та

моральних проблем, що залишаються актуальними й донині. Роман «Вбити пересмішника» через майстерне використання символізму та глибоке зображення суспільних проблем закликає читача переосмислити власні упередження та стереотипи. Зображуючи історію Тома Робінсона, Аттікуса Фінча та інших мешканців Мейкомба, авторка не тільки висвітлює проблему расової, гендерної та соціальної дискримінації, але й показує, як ці упередження вкорінені в повсякденному житті людей.

Моральний експеримент, який проходять діти, зокрема Скаут і Джем, демонструє процес дорослішання та формування моральних цінностей у контексті несправедливого суспільства. Вони бачать світ, у якому люди поділяються на «своїх» і «чужих» за кольором шкіри, соціальним статусом або гендером. Однак, завдяки прикладу свого батька, Аттікуса Фінча, вони вчаться відстоювати справедливість і людяність, навіть коли це йде врозріз з громадськими нормами.

Фінальні слова Аттікуса Фінча в суді, де він наголошує на універсальності людських слабкостей і чеснот, резонують з основною ідеєю роману: усі люди однакові, незалежно від їхнього кольору шкіри, соціального статусу чи гендеру. Ця думка знаходить своє підтвердження у фіналі твору, коли він вибирає не розкривати правду про вбивство Боба Юела, щоб захистити Бу Редлі, тим самим підкреслюючи важливість людяності та емпатії.

Таким чином, «Вбити пересмішника» нагадує нам про необхідність залишатися людьми, долати власні упередження та стереотипи, боротися за справедливість і рівність у нашому суспільстві. Роман спонукає до роздумів над тим, як ми ставимося до «інших» і як можемо створити світ, де кожен буде оцінюватись за своїми діями і характером, а не за зовнішніми ознаками.

2.3 Багатогранність символічних образів: універсальні цінності та дидактичність роману «Вбити пересмішника»

У романі «Вбити пересмішника» Гарпер Лі використовує символічні образи з метою репрезентації універсальних цінностей і моральних уроків. Роман на перший погляд є історією про дитинство та родину в невеликому містечку на

півдні США, але його справжнє значення розкривається через глибокі символічні образи та метафори, які розглядають питання расизму, соціальної справедливості та морального розвитку.

“It is a sin to kill a mockingbird” – прислів’я, від якого походить назва роману. Назва “Вбити пересмішника” має дуже мало прямого зв'язку з сюжетом, але вона має велике символічне значення в книзі. У цій історії, коли зло знищує невинних, «пересмішник» символізує ідею невинності. Отже, вбити пересмішника – це вбити невинність. Якщо говорити про символічне значення пересмішника, то він є уособленням соціальної нерівності. Роман наповнений пташиним співом і пташиними мотивами. Пересмішник є головним символом цієї теми, і він з'являється, коли Аттікус, який подарував своїм дітям на Різдво пневматичні гвинтівки, дозволяє їхньому дядькові Джеку навчити їх стріляти. Аттікус радить їм, що вони можуть стріляти в будь-яких синіх сойок, проте не повинні забувати, що «убити пересмішника – гріх». Розгублена Скаут звертається за порадою до міс Моді, яка відповідає, що пересмішники ніколи нікому не завдають шкоди, вони лише приносять радість слухачам своїми піснями. Отже, використання пересмішника та його невинності передає ідею про те, що ми ніколи не повинні завдавати шкоди тим, хто є невинним.

Окрім цього, прізвище родини Фінч є також символом. Фінч – це назва роду птахів. Це прізвище відображає невинність та чистоту родини головних героїв, показує їх високі моральні цінності.

Таким чином, як пересмішників можна описати цілий ряд персонажів, тобто, тих невинних, які були поранені або навіть “знищені” через контактування зі злом. Том Робінсон – яскравий символ пересмішника. Як чорношкірий чоловік, який допомагав нужденній білій жінці, він зазнає переслідувань та стає жертвою системи лише через свій колір шкіри. Його невинність не має значення для присяжних, які керуються лише расовими упередженнями. Том стає жертвою судової системи, що відмовляється визнавати його людські права. Сам судовий процес Тома Робінсона, також можна вважати символом, оскільки він відображає боротьбу за справедливість та чесність, в суспільстві де звичним явищем є расова дискримінація, яка переважає над всіма чеснотами.

Бу Редлі також є символом пересмішника. Він веде ізольоване життя, уникаючи контакту із суспільством через страх і відчуження, яке це суспільство створило довкола нього. Незважаючи на це, Бу демонструє доброту та турботу, допомагаючи дітям і рятуючи їх у критичний момент. Громада Мейкомба перетворює його на «примару», неправильно сприймаючи його як небезпечного відлюдника через його дивну поведінку та ізоляцію. Його персонаж водночас є символом нерозуміння та людських страхів перед незвіданим. Його таємнича фігура викликає у дітей цікавість і, у той самий час, побоювання. Проте, завдяки своїм добрим вчинкам, він поступово розкривається як турботливий і захисний персонаж, який у критичний момент рятує життя Скаут та Джема. Таким чином, Бу стає втіленням ідеї про те, що за зовнішньою оболонкою інакшості може ховатися щось значно глибше й цінніше.

Дерево, під яким Бу залишає дітям подарунки в дуплі, стає символом прихованого зв'язку між ним і дітьми. Дуб виступає як місток між двома світами ізоляції та зовнішньої комунікації. Ці подарунки, серед яких знайшлися дрібнички, статуетки та інші предмети, стали для дітей першою ниткою зв'язку з людиною, яка набула в їхніх очах репутацію небезпечного та невірноваженого відлюдника. Щоразу знаходячи черговий дар, Джем і Скаут з радістю приймають його, дедалі більше сприймаючи Бу не як страшну постать із чуток, а як людину, здатну на добро та співчуття. Коли дупло дерева цементується за наказом містера Нейтана Редлі, Джем та Скаут усвідомлюють втрату зв'язку з Бу. Дерево, як канал комунікації, уособлює добро, що живе в кожному. Навіть коли громадські забобони та плітки зображують Бу як небезпечну особу, ці подарунки стають тихим, але переконливим спростуванням негативного образу. Вони символізують готовність Бу поділитися частинкою себе із зовнішнім світом, наголошуючи, що навіть за неприступним фасадом людини може приховуватися доброта та прагнення до спілкування. Через ці подарунки Бу передає своє бажання бути зрозумілим, а також доводить свою здатність до співпереживання.

Незважаючи на спільний символізм з Томом, Лі принципово відрізняє Примару Редлі не кольором його шкіри, а статусом суспільного аутсайдера. Згодом Скаут розуміє, що викрити героїзм Редлі і в такий спосіб повернути до

нього увагу, було б схоже на те, що застрелити пересмішника. Такий прийом автора дає зрозуміти читачу, і тим самим вносить повчальний елемент, що фізична особливість не є єдиною причиною оцінки будь-кого. Не менш важливим є внутрішній світ особистості. Не лише соціум має сприймати людину, але і кожна людина має власне право як саме їй сприймати той соціум, в якому вона існує. Через певну наївність, властиву такому віку, діти вважали Артура Редлі містичним та фантастичним сусідом. Аттікус розумів самотній та відчужений стан Редлі і всіляко намагався пояснити дітям, що не варто турбувати цю людину. Його особисті кордони вимагають поваги, як і будь-кого іншого.

Містечко Мейкомб у романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника» символізує суспільство, глибоко потонуле у стереотипах, забобонах та соціальній нерівності. Його мешканці часто приймають чутки за правду та критикують тих, хто не вписується в загальні стандарти поведінки та зовнішності. Їхні судження швидко формуються на основі хибних уявлень і упереджень, і навіть коли ці уявлення спростовуються, люди все одно тримаються за них. *“Подвір’я мейкомбської школи межувало з задвірками Садиби, і з їхнього боку на шкільний майданчик сипалося безліч горіхів, але ніхто з дітей і пальцем їх не торкався: кому ж не відомо, що горіхи Редлі отруйні!* [16, с. 5],” – ось ілюстрація сили страху та забобонів, які поширені серед мешканців містечка Мейкомб, особливо серед дітей. Горіхи, що падають на шкільний майданчик із двору родини Редлі, вважаються отруйними, але це не підтверджено жодними фактами. Дане переконання ґрунтується на страху перед Садибою Редлі, яка асоціюється із загадковим та лякливим образом Бу Редлі. Воно є символом того, як люди легко приймають вигадані історії, дозволяючи забобонам впливати на їхню поведінку. Діти вірять у небезпечність горіхів Редлі, навіть не маючи жодних доказів цього, оскільки в суспільстві Мейкомба поширені чутки про небезпеку, яку начебто представляє ця родина. Можна помітити, як суспільні уявлення та домисли формують ставлення людей до тих, кого вони вважають чужими або небезпечними. Вона відображає головну тему роману про упередження та відчуження, підкреслюючи, що ці упередження можуть виникати навіть без

раціональних підстав. Ці страхи заважають дітям взаємодіяти з Редлі та створюють бар'єр між ними, як і багато інших забобонів у цьому суспільстві.

“Якось усе місто збентежили моторошні нічні пригоди: курчат, домашніх котів і песиків знаходили жорстоко понівеченими; і хоча з'ясувалося, що винуватцем був Едді-Вар'ят, який потім утопився у Чорторії Баркера, люди і далі скося поглядали на Садибу Редлі, не кваплячись відректися від своїх початкових підозр [16, с. 5],” – ця ситуація ілюструє схильність мешканців Мейкомба перекладати провину на тих, кого вони не розуміють або бояться. Хоча справжнім злочинцем виявився Едді, люди продовжують підозрювати сім'ю Редлі, бо їхня садиба давно стала символом страху та незнання. Вона уособлює людські страхи та забобони. Вона асоціюється з загадковістю та небезпекою, що впливає на поведінку дітей. Незважаючи на те, що вони нічого не знають про Бу Редлі особисто, вони його бояться. Це відображає, як люди формують уявлення на основі чуток і як страх перед невідомим впливає на їхню поведінку.

Громада Мейкомба стає метафорою суспільства, що опирається змінам та новим ідеям, обмежуючи себе в межах звичних упереджень. Аттікус Фінч, захищаючи Тома Робінсона та наполягаючи на справедливості, кидає виклик цим стереотипам і виступає проти вкорінених правил суспільства. Така відданість моральним принципам робить його взірцем для інших, проте водночас ставить під удар осуду і неприязні з боку деяких жителів містечка. Таким чином, Мейкомб стає мікрокосмом, що відображає всі хвороби суспільства: сліпе дотримання стереотипів, расові упередження та загальну несправедливість щодо тих, хто відрізняється від більшості.

Інший символ – сніговик Джема. Одного сніжного вечора Джем планує зліпити сніговика. Він збирає сніг на своєму подвір'ї та на подвір'ї міс Моді. Але йому не вистачає снігу, щоб зліпити сніговика. Тому він ліпить сніговика з бруду і засипає його снігом, який назбирав разом зі Скаут. Того ж дня в будинку пані Моді сталася пожежа, і під час спеки сніг розтанув, оголивши грязюку. Покриття бруду снігом представляє чорне і біле як одне ціле. Нанесення чорного на біле проектує ідею про те, що всі люди практично однакові. Але упередження, що

панують у суспільстві, знову відкривають чорне і доводять, що чорне і біле – не одне й те саме. Цей символізм атакує расові упередження в романі. Цей випадок показує дві речі: чорне і біле – це не одне і те ж, і в той же час змішування різних рас, тобто шлюб або сексуальні стосунки між чорними і білими неможливі в тому суспільстві. Розуміння кольору повинно бути глибоко під шкірою, повинно прийти до кожної людини.

Центральна подія роману – судовий процес над Томом Робінсоном – символ систематичної расової несправедливості. Хоча докази його невинності очевидні, він все одно засуджується через упередження громади. Цей процес стає метафорою загальної дискримінації у суспільстві та підкреслює необхідність відстоювати справедливість.

Роман Гарпер Лі має узагальнений характер розповіді, що проявляється в універсальності його тем, символів та персонажів. Ця універсальність дозволяє читачам сприймати роман як притчу про головні цінності людяності та моралі, особливо під час соціальних конфліктів і несправедливості. У центрі уваги роману стоїть людяність – емпатія, співчуття та розуміння інших людей, особливо тих, кого часто упереджено сприймають суспільством. Аттікус навчає своїх дітей важливості розуміння інших, підкреслюючи, що “ <...> якщо ти вивчиш нехитрий фокус, Скауте, тобі буде легше ладнати з усіма людьми. Ти ніколи не зрозумієш іншу людину, якщо не розглядатимеш ситуацію під її кутом зору...

— *Перепрошую?*

— *Поки ти не влізеш у її шкіру [16, с. 21],”* – через ці настанови він допомагає дітям бачити цінність емпатії, вчить їх не осуджувати людей лише за зовнішніми ознаками чи стереотипами. Це особливо відчувається у випадку Бу Редлі, якого місцеві жителі звинувачують у різних бідах через його відлюдкуватість, хоча зрештою він рятує дітей. Головний герой також прагне до справедливості, захищаючи Тома Робінсона, навіть усвідомлюючи, що не зможе виграти справу в суді через расові упередження. Фігура Аттікуса є прикладом морального авторитета, який закликає до терпимості, справедливості та розуміння. Його позиція наголошує на людяності, необхідності розуміти інших і

боротися проти упереджень. Стосунки Аттікуса зі своїми дітьми показують, наскільки важливим є вплив батьків на формування моральних цінностей у молодого покоління. Аттікус постає перед ними як моральний орієнтир, вчить їх дотримуватися принципів чесності та справедливості навіть тоді, коли навколишнє суспільство йде іншим шляхом. Він пояснює складні моральні дилеми простою мовою, показуючи дітям приклад власними вчинками. Роман прагне передати читачам уроки про те, як жити з принципами людяності. Це видно через різні підходи до характерів, які символізують певні моральні уроки: Бу Редлі навчає про силу емпатії та боротьбу з упередженнями; Том Робінсон є жертвою несправедливого суду, показуючи трагедію дискримінації; Мейкомбська громада відображає небезпеку забобонів, які глибоко вкорінені в суспільстві та руйнують життя невинних.

Висвітлюючи ці аспекти, Гарпер Лі закликає читачів ставити під сумнів власні забобони та боротися за справедливість і людяність. Розповідь фокусується на тому, як важливо формувати суспільство, в якому кожна людина цінується незалежно від її походження чи зовнішності.

Врешті-решт, роман «Вбити пересмішника» Гарпер Лі використовує оповідь як засіб передавання читачам основних уроків моралі, співчуття та справедливості, об'єднуючи ці теми в узагальнений заклик до людяності.

Висновки до другого розділу

Роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника» має риси притчевості, такі як зображення ситуацій морального експерименту (лабораторних ситуацій), багатоплановість символічних образів, використання у творі параболи, ускладнення часопросторових характеристик та універсальна проблематика. Щоб досягти ефекту притчевості, авторка використовує різні художні прийоми: узагальнений характер розповіді, філософічність, перетворення сюжету на модель певної ситуації, вихід за межі конкретного тлумачення образу, символу, концепту.

Роман є багатогранним твором, який майстерно використовує символізм для висвітлення важливих соціальних питань та передачі універсальних цінностей і моральних уроків. Через історії своїх персонажів авторка глибоко розкриває теми расової, гендерної та соціальної дискримінації, роблячи їх актуальними і для сучасного читача.

Дослідження показало, що через символічні образи та алегорії, такі як Том Робінсон та Бу Редлі, авторка успішно використовує притчеві елементи для підкреслення моральних уроків та виховного потенціалу роману.

Символічний образ пересмішника, який уособлює невинність та соціальну нерівність, є ключовим у розумінні роману. Вбити пересмішника означає знищити невинність, що символізується через долі таких персонажів, як Том Робінсон і Бу Редлі. Ці символи вказують на важливість людяності та співчуття, наголошуючи, що навіть за неприступним фасадом може приховуватися доброта та прагнення до спілкування.

Отже, «Вбити пересмішника» є потужним заклик до переосмислення упереджень, боротьби за справедливість і утвердження людяності. Саме ці прийоми, допомагають роману залишатися актуальним і по цей день. «Вбити пересмішника» спонукає до глибоких роздумів на тему загроз расизму та різних видів дискримінації. Найголовніше, роман виводить нас до найголовнішого висновку – при будь яких обставинах залишатися людиною і не судити про когось взагалі. Безсумнівно, твір справляє глибоке враження на читача.

РОЗДІЛ 3

План-конспект уроку «Виховання цінностей особистості за романом Гарпер Лі «Вбити пересмішника»

Тема уроку: дидактичність та актуальність роману-виховання «Вбити пересмішника» Гарпер Лі.

Мета уроку: формування предметних компетентностей; визначити проблематику та моральні ідеали у творі Гарпер Лі «Вбити пересмішника», проаналізувати систему персонажів, їх духовне зростання та дорослішання протягом твору; розвивати навички критичного мислення.

Ключові компетентності: розвивати навички аналізу культурно-історичних явищ, розвивати навички роботи в групах та з різними джерелами інформації, розширювати кругозір через літературу.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: мультимедійна дошка, текст, Інтернет-джерела.

Хід уроку

«Майже усі люди виявляться хорошими,

коли ти їх врешти-реши зрозуміти»

Гарпер Лі

I. Організаційний момент.

1. Оголошення теми уроку.

Слово вчителя

Сьогодні ми познайомимось з життям та творчістю відомої американської письменниці Гарпер Лі, яка здобула славу завдяки своєму роману, бестселеру, «Вбити пересмішника». Лі народилася 1926 року в сім'ї адвоката в штаті Алабама. Після школи вступила до коледжу, а потім два роки вивчала право в Оксфордському університеті. Після чого мала роботу, а у вільний час почала писати. Спочатку це були декілька есе та літературних

оповідань, які вона показала літературному агенту, що порекомендував авторці розвинути сюжет одного з оповідань у роман або повість. Так згодом і народився роман «Вбити пересмішника». Доволі цікава назва, яка не дає жодних натяків про сюжет твору. Насправді це метафора. А хто такий «пересмішник» та чому його «вбивають» ми сьогодні дізнаємось.

2. Робота з епіграфом.

Запитання до учнів:

- На які думки вас наштовхує епіграф уроку? Про що він?
- Чи були у вашому житті ситуації, до яких була б доречна ця цитата авторки роману ?
- Можливо вам відомі такі вирази англійською мовою? Як ви їх розумієте та чи перегукується з ними наш епіграф ?

“Don’t judge the book by its cover”

“The leopard cannot change its spots”

II. Робота з твором

1. Введення до тексту. (Учні мали попереднє завдання прочитати роман)

Слово вчителя

Отже, події твору розгортаються в маленькому віддаленому містечку Мейкомб штату Алабама. Головними героями є діти адвоката Аттікуса, Луїза Фінч на прізвисько Скаут та її старший брат Джем. І все наче чудово, родина шанована в місті, дітлахи ходять до школи, життя пробігає своєю течією, але одного разу на їхню долю випадає тяжка місія – батько має захищати на суді темношкірого чоловіка за скоєння злочину. Проблема расизму була типовою для американців, що жили на Півдні на початку ХХ століття. Але упередження не обмежуються лише расою. Роман розглядає усі типи дискримінації – расової, класової, гендерної та релігійної.

Головні герої твору - в більшості діти. Як вони живуть? Які вони? Що впливає на їхній світогляд? Як змінюються їхні характери, погляди? Яке у них ставлення до батька, дорослих людей? Які моральні ідеали висвітлюються у творі? Ось питання, на які ми спробуємо дати відповіді.

2. Створення асоціативного куща. Підберіть слова та словосполучення, якими можна увиразнити чи пояснити задані терміни.

«Толерантність» (повага до інших, терпимість, співчуття тощо), «упередження», «дискримінація».

3. Система персонажів

Слово вчителя

У творі чітко окреслені різні персонажі, їх поведінка, манери, виховання та ставлення до інших. Багато ситуацій, які проливають світло на справжні особистості і презентують нам ту «суть», яка ховається у кожного всередині.

Так, наприклад, батько Аттікус чесний, порядний, шляхетний та, найголовніше, справедливий в усьому і цю ж справедливість намагається передати своїм дітям. Він є символом правосуддя, толерантності та рівності.

Давайте охарактеризуємо наступних персонажів: Скаут, Джем, Келпурнія, тітка Олександра, міс Моді, Примара Редлі, Боб Юел, Том Робінсон. Опирайтесь на такі питання:

- Чим займається та як себе поводить герой?
- Які життєві цінності є важливими для нього/неї? Чи розділяєте ви їх?
- Чому автор хотіла нас навчити за допомогою цього персонажа?

Розділіться на невеликі групи та підготуйте характеристику двох героїв, які обговоримо разом з класом.

4. Символізм та дидактичність

Слово вчителя

Пересмішник – маленька пташка родини горобцеподібних.

«It is a sin to kill a mockingbird» - прислів'я, від якого походить назва роману. Уперше читач зустрічає цей вислів на початку твору, коли діти адвоката Аттікуса у різдвяних подарунках отримують рушниці.

«Я б хотів, щоб ви стріляли у бляшанки десь на задвірку, проте знаю, що битимете пташок. Можете бити сойок скільки завгодно, якщо зумієте поцілити,

але пам'ятайте: убити пересмішника – великий гріх. Пересмішники не роблять ніякої шкоди, а своїм співом дарують нам радість. Вони не завдають шкоди нашим садам, не в'ють гнізд в амбарах, вони тільки співають, виливаючи нам свою душу».

Батько повчає своїх дітей, що гріх шкодити невинним створінням, а тим паче вбивати їх. Саме з пересмішником авторка асоціює невинного Тома Робінсона.

Рефлексія учнів щодо символів твору. Аргументація власних думок, що саме уособлює конкретний символ/персонаж.

- Том Робінсон
- Примара Редлі
- Скажений собака
- Суд

III. Підсумок уроку

1. Проблемні запитання

- 1) Чи відбулось духовне становлення героїв? Яким чином?
- 2) Чого вчить роман «Вбити пересмішника»?
- 3) Актуальність проблематики. Хто може бути пересмішником в наш час?

2. Підсумок вчителя

Роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника» - книга про вічне: про добро, про зло, про людей, добрих і злих.

Це своєрідна модель світу, в якому поряд любов і несправедливість, заботони духовність, правда і брехня.

Пропускаючи всі події через призму сприйняття дитини, автор показує дорослішання як пізнання світу, пізнання життя, його цінностей і проблем.

Питання, що звучать у творі, над яким автор змушує задуматись, актуальні і сьогодні: про рівність всіх людей перед Богом, перед законом, перед іншими

людьми. Твір Гарпер Лі дає надію, що справедливість і рівність переможе над злом, яке панує зараз у суспільстві.

3. Домашнє завдання

В Інтернеті знайдіть фільм з будь яким видом дискриміації. Перегляньте його та напишіть невеликий есей на тему «Чому необхідно викорінювати упередження та дискримінації?». Свої думки аргументуйте прикладами з фільму. Як варіант, пропонується фільм французьких режисерів Олів'є Накаша та Еріка Толедано «1+1», 2011 року випуску.

ВИСНОВКИ

Метою нашого бакалаврського дослідження став аналіз притчевих мотивів та дидактичних елементів у творі американської письменниці Гарпер Лі – її культовий роман, бестселер, який приніс їй всесвітню славу, а також був нагороджений Пулітцерівською премією та досі користується широкою популярністю серед читачів різних вікових категорій.

У першому розділі роботи було окреслено значення роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника» в контексті сучасної американської літератури, а також основні проблемні поля роману. Було вивчено праці вітчизняних та зарубіжних літературознавців, критиків (Т. Денисова, Д. Затонський, Т. Бовсунівська, Т. Кушнірова, І. Бетко, Ю. Веремчук, С. Величко, І. Клим'юк, Г. Блум, Р. Сігел, Т. і Г. Говети, Д. Шакелфорд, М. Веар, В. Дільтей та Г. Річардс) та на основі їх досліджень проведено паралелі з романом. Окреслено теорію щодо феноменів притчі та притчевості, їхніх ознак та проявів. Цей аналіз показав, що роман Гарпер Лі є не просто художнім твором, але й глибоким соціальним коментарем, який відображає складні моральні та соціальні питання, такі як расизм, несправедливість і моральний розвиток.

У другому розділі була виконана поставлена мета з дослідження особливостей реалізації притчевості на проблемно-тематичному та образно-символічному рівнях твору. Риси притчевості у романі наступні: зображення ситуацій морального експерименту (лабораторних ситуацій), багатоплановість символічних образів, використання у творі параболи, ускладнення часопросторових характеристик та універсальна проблематика. Щоб досягти ефекту притчевості, авторка використовує різні художні прийоми: узагальнений характер розповіді, філософічність, перетворення сюжету на модель певної ситуації, вихід за межі конкретного тлумачення образу, символу, концепту. Проаналізовано дії та вчинки суспільства в умовах морального експерименту. Аналіз роману «Вбити пересмішника» допоміг виокремити дидактичні мотиви та сформулювати актуальність роману для різних поколінь. Було зроблено спробу проаналізувати основні види упереджень серед суспільства і за

допомогою елементів притчевості доведено дидактичність роману, яка може посприяти формуванню толерантної особистості.

Моральні випробування, через які проходять молоді персонажі, зокрема Скаут і Джем Фінч, демонструють складні соціальні та моральні виклики їхнього часу. Центральним елементом цих випробувань стає судовий процес над Томом Робінсоном, що відкриває дітям очі на жорстокість і несправедливість расових упереджень. Вони вчаться судити людей за їхніми діями та характером, а не за кольором шкіри чи соціальним становищем, беручи приклад зі свого батька Аттікуса Фінча. Інші моральні експерименти, такі як взаємодія з загадковим сусідом Бу Редлі та спостереження за соціальною нерівністю через ставлення до бідних родин, допомагають дітям усвідомити, що зовнішні відмінності не визначають справжню сутність людини.

Проте, попри моральний розвиток Скаут і Джема, місцеве населення Мейкомба не проходить цей моральний експеримент. Глибоко вкорінені упередження і соціальні забобони продовжують визначати їхні дії та рішення, як це показує несправедливий вирок Тому Робінсону. Расові стереотипи, підтримані поколіннями соціальної дискримінації, створюють нездоланну перешкоду для справедливості, навіть перед обличчям переконливих доказів його невинності.

Гендерна дискримінація також відіграє важливу роль у романі, особливо через образи Скаут і Меєли Юел. Скаут стикається з тиском відповідати гендерним стереотипам, тоді як Меєла зазнає дискримінації через свою стать і соціальний статус. Ці приклади показують, як гендерні та соціальні упередження обмежують можливості і визначають долю жінок у суспільстві.

Соціальна дискримінація в романі проявляється через класову нерівність. Аттікус Фінч навчає своїх дітей поважати всіх людей незалежно від їхнього соціального статусу, підкреслюючи людяність та моральні якості як найважливіші цінності. Протиставлення тітки Олександри, яка дотримується консервативних поглядів на соціальний статус, і Аттікуса, який пропагує рівність, підкреслює конфлікт між традиційними і сучасними уявленнями про соціальну справедливість.

Третій – методичний – розділ роботи присвячений розробці уроку із зарубіжної літератури для учнів 9 класу на основі роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника». Опорною методикою вивчення роману стали засади рівності, справедливості та принципи виховання толерантної особистості через духовне зростання. Урок, розроблений на основі роману, має на меті не тільки ознайомити учнів з текстом, але й сприяти розвитку критичного мислення, емпатії та розуміння соціальних проблем, що є актуальними і сьогодні. Це дозволяє інтегрувати вивчення художньої літератури з важливими життєвими навичками та моральними принципами.

Отже, дослідження притчевих мотивів та дидактичних елементів у романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника» показало, що цей твір є важливим інструментом для формування моральних цінностей і розвитку критичного мислення серед читачів. Роман, який майстерно поєднує художнє оповідання з глибокими соціальними та моральними уроками, залишається актуальним і впливовим, сприяючи вихованню толерантної та справедливої особистості в сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бетко І. Біблійні сюжети й мотиви з українській поезії ХІХ - початку ХХ століття. К.: Зелена Гура, 1999. С. 86-87.
2. Бетко І. Біблійна притча і засоби притчевого мовлення в українській поезії ХІХ - початку ХХ століття. *Acta Polono-Ruthenica*. 1997. Т. 2. С. 195-209.
3. Бобровська А. «Роман-виховання» як жанрова модифікація роману: огляд підходів до його потрактування. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури* : Матеріали І Всеукр. науково-практ. інтернетконференції студентів, аспірантів і молодих уч., м. Маріуполь, 28 квіт. 2015 р. Маріуполь, 2015. С. 92-94.
4. Бовсунівська Т. Роман-притча. *Жанрові модифікації сучасного роману* : монографія. Харків, 215. С. 79-90.
5. Бондаренко Г. Притча як видова категорія. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. С. 180-182.
6. Величко С. Поняття «параболічний роман» як літературознавча проблема. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. 2018. Т. 1, № 21. С. 27-32.
7. Венгринюк М. Функції етнокультурних стереотипів у художньому тексті (на матеріалі роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника»). *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2020. Т. 19, № 1. С. 76-82.
8. Веремчук Ю. Притчевість та асоціативність у поезиці п'єси-притчі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. Вип. 30. С. 152-155.
9. Веремчук Ю. П'єса-притча в системі жанрів епічної драматургії. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 26. С. 97-99.
10. Денисова Т. Історія американської літератури ХХ ст.. К., 2012.

11. Денисова Т. Новейшая готика (о жанровых модификациях современного американского романа). *Про літературу США. Вибрані статті українського американіста часів Незалежності*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014. С. 83-155.
12. Клим'юк І. Притчевість як спосіб художнього зображення дійсності. *Питання літературознавства*. 1996. Вип. 3. С. 132-141
13. Кліщ Н. Історичне тло подій роману Г. Лі «Вбити пересмішника». *Література й історія*: матеріали Всеукр. наук. конф., м. Запоріжжя, 17 листоп. 2022 р. Запоріжжя, 2022. С. 124-128.
14. Когуч О. Реалізація ідеї расової нерівності в романі Гарпер Лі «Убити пересмішника». *Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації*: Матеріали VI Всеукр. науково-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 7 жовт. 2021 р. Івано-Франківськ, 2021. С. 223-227.
15. Лі Гарпер // Зарубіжні письменники. *Енциклопедичний довідник*: у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. Т. 2: Л-Я. С. 52.
16. Лі Г. Вбити пересмішника / пер. з англ. Т. Некряч. Київ: КМ-Букс, 2016. 384 с.
17. Матюшкіна Т. Культурологічний підхід до навчання літератури (на матеріалі роману Гарпер Лі «Убити пересмішника». 9 клас). *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 25-30.
18. Притолук С. Жанрові особливості роману виховання. Тернопіль: Стародубець, 2004. 48 с.
19. Роман виховання. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 492. 634 с.
20. Чик О. Роман виховання в українській та німецькомовній прозі другої пол. XIX ст.: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.05 / ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2012. 301 с.

21. Andri H., Tuaderu Y. Racism in Harper Lee's *To Kill A Mockingbird*. *LINGUA LITERA : Journal of English linguistics and literature*. 2019. Vol. 4, no. 1. P. 13-27.
22. Andrianti M. P. Non-Discriminating Atticus Finch in *To Kill A Mockingbird*. *Journal of English Department Widya Mandala*. 2014. URL: <https://www.neliti.com/publications/420799/non-discriminating-atticus-finch-in-to-kill-a-mockingbird#cite> (дата звернення: 10.05.2024).
23. Bloom H. *Harper Lee: To Kill a Mockingbird (Bloom's Guides)*. Chelsea House Publications, 2006. 96 p.
24. Galina N. S. Parable as a genre of the new testament. *Humanitarian researches*. 2021. Vol. 78, no. 2. P. 87-91.
25. Hovet T., Hovet G. 'Fine Fancy Gentlemen' and 'Yappy Folk': Contending Voices in *To Kill a Mockingbird*. *Southern Quarterly: A Journal of the Arts in the South*, 2001. No. 40. P. 67-78.
26. Islamy J. H. The impact of racism on characters in Harper Lee novel *To Kill a Mockingbird*. *JOEPALLT (Journal of English Pedagogy, Linguistics, Literature, and Teaching)*. 2023. Vol. 4, no. 1. P. 33-43.
27. Johnson C. The Secret Courts of Men's Hearts. *Studies in American Fiction*. 1991. Vol. 19, no. 2.
28. Jones C. Atticus Finch and the Mad Dog. *Southern Quarterly: A Journal of the Arts in the South*. 1996. Vol. 34. no. 4. P. 53-63.
29. Markey M. E. Natural Law, Positive Law, And Conflicting Social Norms In Harper Lee's *To Kill A Mockingbird*. *NC Cent. L. Rev.* 2009. Vol. 32. P. 162.
30. Pavlakis A. Truly antiracist?: An investigation into the effects of an anti-racist approach to *To Kill a Mockingbird* : diss. – University of Illinois at Urbana-Champaign, 2022.
31. Pitz E. A. In Another Person 's Skin: Adaptations of *To Kill a Mockingbird* and the Characterization of Scout Finch. *Conspectus Borealis*. 2018. Vol. 4, no. 1. P. 2-18.

32. Shackelford D. The Female Voice in *To Kill a Mockingbird*: Narrative Strategies in Film and Novel. *Mississippi Quarterly: The Journal of Southern Cultures*. 1997. Vol. 50, no. 1. P. 101-113.
33. Sharmila K. Theme of Racial Oppression in Harper Lee's 'To Kill a Mocking Bird'. *American Research Journal of English and Literature*. 2020. Vol. 6, no. 1.
34. Siegel R. The Black Man and the Macabre in American Literature. *Black American Literature Forum*. 1976. Vol. 10, no. 4. P. 133.
35. To Kill a Mocking Bird Unit. *English Language Arts*. URL : <https://cutt.ly/rGAJRoi>
36. Van Patten J. K. The trial of Tom Robinson. *South Dakota law review*. 2016. No. 61. P. 51-80.
37. Winarni B., Nugroho A., Fatimah S. Affection And Prejudice In *To Kill A Mockingbird* Novel By Harper Lee (1960): A Psychoanalytic Approach : diss. – Universitas Muhammadiyah Surakarta, 2013.